

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

När barnen övertar ansvaret:

**En kvalitativ studie om socialsekreterares syn på ansvar i familjer där
föräldrarna har narkotikamissbruk**

Judith Goldberg, Sultan Gültekin
Kandidatuppsats SOPB 63
HT 2022
Handledare: Henriette Frees Esholdt

Abstract

Authors: Judith Goldberg, Sultan Gültekin

Title: När barnen får överta ansvaret: En kvalitativ studie om socialsekreterares syn på ansvar i familjer där föräldrarna har narkotikamissbruk

Supervisor: Henriette Frees Esholdt

Assessor: Carina Gallo

In families where parents abuse narcotics, children can be prone to in some aspects taking on their parents responsibilities. The aim of this study is to explore social workers' perceptions and experiences of how responsibilities can shift from parents to children in families where the parents abuse narcotics. A qualitative method consisting of semi structured interviews with six social workers working with children under the age of 18 is used to gather empirical data. Ralph Linton's (1936) structural role theory, Bronfenbrenner's (1979) development theory and Böszörményi-Nagy and Sparks (1973) definition of the theoretical concept parentification are applied to analyse the empirical data.

The results of this study show that the participating social workers express that children with narcotic abusing parents could be more prone to taking on a "parental responsibility" in the family structure. This could imply that they take on the responsibility of being a caregiver to younger siblings, themselves and to their parents.

The results also show that abuse of narcotics negatively impacts parents' ability to take responsibility for their children. Furthermore, the social workers find that narcotic abusing parents lack a certain ability to take responsibility for their children in several areas, such as creating a structure for the children in their daily lives.

However, the participating social workers also find that children in these families aren't always solely reliant on their parents to take responsibility for them, due to protective factors such as a non-drug abusing parent in the household, a social network and the children's school providing support. The children in these households can therefore rely on other sources to compensate for their parents' lack of responsibility and in turn don't necessarily take on their parents responsibilities.

In conclusion, children in families where the parents abuse narcotics can be more prone to taking on certain parental responsibilities from their parents. To which degree and if the children take the responsibility upon themselves is shown to be dependent on factors related to the specific child and family in question.

Keywords: Social worker, shifting responsibilities in families, risk factors, protective factors, children of narcotic abusing parents, parentification, structural role theory, development theory.

Förord

Vi vill tacka alla socialsekreterare som har medverkat i vår studie så att vi har kunnat färdigställa den. Vi vill också tacka vår handledare för hennes hjälp med handledning av studien under arbetets gång.

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1. Syfte och frågeställningar	8
1.2 Arbetsfördelning	9
2. Tidigare forskning	10
2.1 Föräldrar med narkotikamissbruk	10
2.2 Missbruket som en riskfaktor	12
2.3 Barnets funktion i familjen	12
2.4 Sammanfattning av tidigare forskning	14
3. Teori	15
3.1 Role theory	15
3.2 Parentification	16
3.3 Utvecklingsteori	17
4. Metod	20
4.1 Val av metod	20
4.2 Urval och kontakt med intervjupersoner	21
4.3 Genomförande av intervjuer	22
4.4 Bearbetning och analys	23
4.5 Tillförlitlighet	24
4.6 Etiska överväganden	26
5. Analys och Resultat	28
5.1 Faktorer som kan reglera förflyttning av ansvar	28
5.1.1 Nätverk	28
5.1.2 Skola	30
5.1.3 Ekonomisk riskfaktor	32
5.2 Föräldrarnas förmåga att ta ansvar för barnen	34
5.2.1 Struktur	35
5.2.2 Tillgänglighet	36
5.2.3 Praktisk omsorg	38
5.3 När ansvar förflyttas till barnen	40
5.3.1 Ansvar i hemmiljön	40
5.3.2 Emotionellt ansvar	42
5.3.3 Barnens ansvar att skydda föräldern	43
6. Avslutande diskussion	45
Referenslista	49
Bilaga 1	52

Bilaga 2

53

Bilaga 3

54

1. Inledning

Substansmissbruk, det vill säga missbruk av alkohol och/eller andra droger är ett omfattande samhällsproblem som kan medföra olika konsekvenser för den enskildes psykiska och fysiska hälsa, sociala problem och utgöra en kostnad för samhället (Socialstyrelsen 2019, s.103). Den enskildes substansmissbruk för med sig ofta konsekvenser även för anhöriga. Barn med föräldrar som har substansmissbruk kan påverkas av negativa konsekvenser som en följd av missbruket (Velleman, Templeton 2007, s.80f).

Hur många barn det rör sig om saknas det kunskap och statistik kring och mörkertalet gör det svårt att estimerar antalet drabbade barn, särskild gällande andra former av substansmissbruk än alkohol eftersom det är svårare att upptäcka och mer dolt (Socialstyrelsen 2009, s.13). Det finns dock olika uppskattningar, till exempel Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning som anser att i Sverige har cirka var femte barn haft någon gång under uppväxten minst en förälder med alkoholproblem (Ramstedt 2019, s. 6). Vad det gäller andra former av substansmissbruk finns det begränsad statistik i Sverige. Enligt en analys för åren 2000-2004 som gjordes av Socialstyrelsen på uppdrag av regeringen hade 1,2 procent av barnen i åldrarna 0–17 år åtminstone en vårdnadshavare som hade vårdats inom slutenvården på grund av substansmissbruk (Socialstyrelsen 2007, s.34). Det vill säga missbruk av alkohol eller andra droger.

Det är vanligare att barn med missbrukande föräldrar går ut grundskolan med lägre betyg än barn som inte lever under dessa förhållanden (Folkhälsomyndigheten, 2016, s.11) Föräldrar som missbrukar narkotika kan anses vara mindre tillgängliga när det gäller att, till exempel, hjälpa till med läxor och ta ansvar för barnens skolgång (Lander, Howsare & Byrne 2013, s. 200). En betydande del av de negativa konsekvenserna som barnet kan drabbas av är beroende av föräldrarnas förmåga att tillgodose barnets behov (Socialstyrelsen 2009, s. 16). Forskning visar på att det är vanligare att föräldrar med substansmissbruk oftare brister i sin föräldraförmåga jämfört med de som inte har ett substansmissbruk (Calhoun et. al. 2015, s.16). Dessa brister i föräldraförmågan kan visa sig beroende på i vilken utsträckning föräldern kan tillgodose barnets behov av grundläggande omsorg (ibid).

Brister i föräldraskapet kan leda till att barn i familjer blir tvungna att ikläda sig föräldrarollen och medföljande vuxenansvar (Huxley, Fougler 2008, s.12). Det vuxnaansvaret kan innebära att barnet måste åta sig den vuxnas roll i familjen vid ung ålder (Velleman, Templeton 2007, s.80). Detta vuxenansvar kan uttrycka sig genom att barnen tar både ett praktiskt och ett emotionellt ansvar för sina föräldrar, yngre syskon eller sig själv (Tedgård, Råstam & Wirtberg 2019, s.230). Att barnen tar vuxenansvar kan uppstå då föräldrarna inte kan tillgodose barnens behov och barnen tar därför över den vuxnas ansvar att exempelvis laga mat åt yngre syskon (Lander, Howsare & Byrne 2013 s.199). Den vuxnas ansvar förflyttas till barnen, det vill säga barnen tar över det ansvaret som föräldrarna ska ha och att barnens och föräldrarnas roll i familjen blir omvända (ibid).

Socialsekreterare kan komma i sitt arbete i kontakt med barn och unga med föräldrar som har substansmissbruk. I 5 kap 1 § socialtjänstlagen (SFS 2001:453) står det att Socialnämnden ska enligt första stycket verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden. Enligt 5 kap 1 § andra stycket av Socialtjänstlagen (SFS 2001:453) skall Socialnämnden i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och unga. I de yrkesprofessionellas arbete ingår det att utreda och bedöma barnets behov och föräldrarnas förmåga att tillgodose dem. BBIC (Barnets behov i centrum) är ett arbetssätt som är framtaget som riktlinjer för socialtjänstens myndighetsutövning (Socialstyrelsen 2018, s.8). Socialarbetare kan använda sig av BBIC-triangel modellen som vägledning för att utreda föräldrarnas förmåga att tillgodose barnets behov (Socialstyrelsen 2018, s.24) Den yrkesprofessionella ska i sin tjänst bedöma, bland annat, föräldrarnas förmåga att tillgodose barnets behov som i vissa fall kan vara bristande i samband med missbruket.

Eftersom socialsekreterare har en viss maktposition med utrymme för egna bedömningar men inom riktlinjer och lagar är det viktigt att uppmärksamma hur den enskilde socialsekreteraren uppfattar hur barn kan ta på sig föräldrarnas ansvar i familjer där föräldern/föräldrarna har ett narkotikamissbruk, det vill säga hur föräldraansvaret kan förflyttas från föräldrarna till barnen. Socialsekreterares syn på missbrukande föräldrars förmåga att ta ansvar för barnen, hur barnens roll i familjestrukturen ser ut samt risk- och skyddsfaktorer som kan förändra detta kommer att undersökas i vår studie.

Enligt 1 kap 2 § SoL så bör i yrkesprofessionellas arbete med barnperspektivet vara att alltid arbeta för barnets bästa. Utöver detta kommer det att redogöras i vår arbete hur socialsekreterarens perspektiv ser ut så att det kan bli enklare för utomstående att förstå. I vår uppsats väljer vi att fokusera på föräldrar eller förälder som har narkotika som huvudsakliga missbruk. Vi väljer att göra denna avgränsning på grund av den bristande samlade informationen som finns kring enbart narkotikamissbruk som huvudsubstans och dess påverkan på förflyttning av ansvar i familjestrukturen. I studien har vi valt att inte lyfta fram skillnaden mellan narkotika- och alkoholmissbruk hos föräldern. Vi gör ingen avgränsning mellan olika narkotiska substanser utan vi undersöker ur ett helhetsperspektiv gällande narkotikamissbruk. Vi väljer att utgå ifrån socialsekreterarnas egna upplevelser kring föräldrar som de har kommit i kontakt med och som de bedömer har ett narkotikamissbruk. Vi menar dock att det är relevant att påpeka att vi i studien undersöker hur socialsekreterares uppfattar kontakten med missbrukande föräldrar och att i dessa kontakter kan förekomma människor med tyngre missbruksproblematik. Missbruk med mindre tunga droger kan kanske därför komma lite mer i skymundan i studien.

Vidare har vi valt att undersöka familjer där barnen har minst en förälder som missbrukar narkotika. Avgränsningar har gjorts för att få en helhetsbild kring hur förflyttningen av ansvar kan se ut i familjestrukturen där narkotikamissbruk förekommer även om det bara är en av föräldrarna som missbrukar. I studien använder vi oss av "förälder/föräldrarna" som ett begrepp som innefattar vårdnadshavare eller förälder med umgängesrätt.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är *att undersöka socialsekreterares uppfattningar om hur ansvar kan förflyttas från föräldrar till barn i familjer där föräldern/föräldrarna har ett narkotikamissbruk*. Syftet uppnås genom att besvara följande frågeställningar:

1. Hur upplever socialsekreterare att risk- och skyddsfaktorer kan omändra förflyttningen av ansvar mellan föräldrar och barnen i familjen?
2. Hur uppfattar socialsekreteraren föräldrarnas förmåga/oförmåga att ta ansvar för barnen i familjen?

3. Hur beskriver socialsekreterare hur barnens roll ser ut i den aktuella familjestrukturen där föräldrar/föräldern har ett narkotikamissbruk?

1.2 Arbetsfördelning

Vi bestämde oss för att dela arbetet med studien lika mellan oss. Vi har båda varit delaktiga i alla delarna av studien och oftast skrivit synkroniserat vid de olika tillfällena. För att vara tidseffektiva, delade vi på lika antal intervjuer, det vill säga var och en av oss höll i tre stycken intervjuer. Under hela arbetet har vi haft löpande kommunikation och varit noggranna med att stämma av informationen vi fått i intervjuerna. Vi har tillsammans löpande korrekturläst studien och författat den. Enligt vår mening bör det därför finnas enighet i texten.

2. Tidigare forskning

I ett flertal studier, både internationellt och i Sverige, har man studerat föräldrarnas substansmissbruk och dess konsekvenser på föräldraförmågan att tillgodose barnens behov och konsekvenserna för barnen när det gäller att ta ansvar och hur förflyttningen av ansvar då ser ut i familjestrukturen. I majoriteten av studierna benämns föräldrars alkohol och/ eller narkotikamissbruk, inklusive narkotikaklassade läkemedel, som substansmissbruk. Det finns därför begränsad forskningsresultat som har undersökt föräldrar som enbart har narkotikamissbruk som huvuddrog. Vidare saknas det forskning kring hur yrkesprofessionella i Sverige ser på förflyttning av ansvar i familjer där det förekommer narkotikamissbruk. I detta avsnitt kommer inledningsvis att redovisas vår tillvägagångssätt när det gäller litteratursökning och detta följs sedan av de centrala teman i vår undersökning.

När det gäller vårt undersökta ämne har tidigare forskning hämtats från sökmotorerna Google Scholar, Libris, Lubsearch och Google. De sökorden vi använde oss av var parental substance abuse, substance abuse, drug abuse, parenting, risk and protective factors och parentified children. Vi använde oss av peer reviewed vetenskapliga artiklar och forskningsrapporter både publicerade internationellt och i Sverige. Vi tog även del av material från källor som kom fram ur dessa vetenskapliga artiklar.

2.1 Föräldrar med narkotikamissbruk

Trots att det finns undersökningar och studier både internationellt och i Sverige kring detta ämne saknas det statistik om antal föräldrar det rör sig om, särskilt när det gäller endast missbruk av narkotika. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning redovisar i sin undersökning som gjordes 2017 att 4,2 procent av befolkningen i Sverige använde minst ett narkotikaklassat preparat under de senaste 12 månaderna (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning 2018, s.43). Denna siffra säger dock inget om hur många av dessa personer som var vårdnadshavare eller i vilken omfattning missbruket var. Eftersom missbruket kan vara dolt kan det vara svårt att redovisa för det exakta antalet familjer som har narkotikamissbruk.

I tidigare studier har man valt att redovisa substansmissbruk, både som alkohol och narkotika missbruk. Detta har gjorts i forskning där man undersökt föräldrarnas substansmissbruks påverkan på barnen (Solis et.al 2012, s.135). Forskningen utgick ifrån en helhetsbild om vilken påverkan på barnet missbruket utgjorde utan att man gjorde skillnad på vilket substansmissbruk (Solis et.al. 2012, s.136). Alltså gjorde man inte skillnad på alkohol eller narkotika missbruk. Tidigare forskning visar på att både alkohol- och narkotikamissbruk hos föräldrar är en faktor som påverkar föräldraförmågan negativt och medför negativa konsekvenser för barnen (Velleman, Templeton, 2007). Flera studier väljer att fokusera på föräldrarnas alkoholmissbruk och dess påverkan på barnet (Solis et al. 2012, s.136). I en studie gjord av Fals-Stewart et. al. undersökte författarna substansmissbruket ur utgångspunkten barn med pappor med narkotikamissbruk, alkoholmissbruk och pappor utan alkohol- och narkotikamissbruk (Fals-Stewart et. al. 2004, s.319). Det vill säga en jämförelsestudie mellan dessa tre grupper. Ur denna studie framkom att i familjer där papporna missbrukade narkotika förekom det i högre frekvens bristande föräldraskap jämfört med grupperna vars pappor missbrukade endast alkohol eller inte hade något missbruk (Fals-Stewart et. al. 2004, s.328). Det är dock svårt att säkert skilja på narkotika- och alkoholmissbruk eftersom missbruket i många fall kan omfatta båda substanser samtidigt (Fals-Stewart et.al. 2004, s.328).

Huxley och Fougler beskriver att det är vanligare förekommande att föräldrar med substansmissbruk har större utmaningar i att skapa en stabil och säker hemmiljö när de har ett pågående aktivt missbruk (Huxley, Fougler 2008, s.11). Det kan handla om att föräldrar med substansmissbruk exempelvis är mindre tillgängliga för barnen och kan inte upprätthålla strukturen i barnens vardag (ibid). Enligt tidigare forskning kan föräldrarnas missbruk medföra störningar i familjestrukturen och funktion vilket kan leda till konstanta eller periodvisa negativa konsekvenser när föräldraförmågan brister exempelvis när det blir bristande närvaro, aggressivitet, oförutsägbarhet och utåtagerande beteende (Velleman, Templeton 2007, s.80). Föräldrar som har missbruksproblem kan exempelvis bli mindre känslomässigt tillgängliga och mindre lyhörda för barnens behov (Huxley, Fougler 2008, s.12). Dessa föräldrar kan brista när det gäller tillsyn och omsorg när de befinner sig i ett aktivt missbruk eller under abstinens och som hindrar att de just då kan engagera sig i barnens behov (ibid). I en studie gjord av R.Miller framhäver man att grundproblematiken för

missbrukare av antingen narkotika eller alkohol ej skiljer sig nämnvärt åt, däremot är behandlingsmetoderna olika sett ur ett historiskt och politiskt synsätt (R.Miller 1993, s.167).

2.2 Missbruket som en riskfaktor

Tidigare forskning visar också på att risken för att drabbas av negativa konsekvenser för barnen är ännu högre om ytterligare andra riskfaktorer finns med i bilden som till exempel stress, oro, konflikter inom familjen och när båda föräldrarna missbrukar (Solis et.al 2012, s.136). Den påverkan som substansmissbruket hos föräldrarna har på familjen kan ändras beroende på vilken roll och kön föräldrarna har i familjestrukturen (Lander, Howsare & Byrne 2013, s.196). Det är viktigt att uppmärksamma detta för att få förståelse för att missbruk är bara en av flera faktorer som kan påverka föräldraförmågan. Föräldrarnas livssituation och förutsättningar är faktorer som måste beaktas i detta sammanhang. Det kan exempelvis finnas konflikter mellan föräldrarna som kan medföra en riskfaktor för barnen (Solis et.al. 2012, s.136f). Dessa riskfaktorer är markörer som kan påverka barnets utveckling negativt (ibid). Enligt tidigare forskning beskriver barn till missbrukande föräldrar hur skolan kunde vara en plats där de kände sig trygga och där personal kunde ge dem stöd och hjälp att klara skolgången (Tedgård, Råstam & Wirtberg 2019, s.231f). Skyddsfaktorer såsom skolan och det sociala nätverket i skolan gjorde det möjligt, enligt vissa av de intervjuade, att barnen kunde klara skolan (ibid).

I denna uppsats undersöker vi föräldrarnas missbruk som en riskfaktor, det är dock viktigt att uppmärksamma att deras förmåga kan påverkas av flertal andra riskfaktorer och att det är inte enbart missbruket som kan leda till en bristande förmåga i föräldraskap. I vår studie uppmärksammar vi också hur skydds- och riskfaktorer kan påverka förflyttningen av ansvar från föräldrarna till barnen.

2.3 Barnets funktion i familjen

Brister i föräldraskapet kan leda till att barnen blir tvungna att ikläda sig föräldrarollen (Huxley, Fougler 2008, s.12). Eftersom det kan saknas struktur i familjen kan barnet bli tvungen att ta ett vuxenansvar såsom att ta hand om syskon eller föräldrarna. Detta kan medföra negativa konsekvenser för barnens utveckling eftersom föräldrarna inte kan möta barnens behov och på så vis blir barnen tvungna att ta hand om sig själva tidigare än vad som

i samhället anses lämpligt och vara förälder till sig själv (Lander, Howsare & Byrne 2013, s. 199).

Författarna Tedgård, Råstam & Wirtberg analyserar konsekvenserna av att vara barn till missbrukande föräldrar och hur detta i sin tur kan påverka de själva som förälder senare i livet (Tedgård, Råstam & Wirtberg 2019, s.223f). Författarna baserar sin studie på intervjuer med vuxna barn som hade haft missbrukande föräldrar och som själva var föräldrar vid studiens genomförande. Majoriteten av barnen i intervjustudien förklarade att de fick ta både praktiskt och emotionellt ansvar i familjen där föräldern hade ett substansmissbruk (Tedgård, Råstam & Wirtberg 2019, s.230). Det praktiska ansvaret kunde uttrycka sig genom att barnet tog hand om yngre syskon eller föräldrarna/föräldern (ibid). I studien framkom det även citat från de intervjuade, en av dessa uttrycker att "I felt lots of times that I had to be my parent's parent. Dad threatened to commit suicide, and I had to grab hold of him when I was five, and mum just stood there to one side. I had to stand between them when I was a kid and it isn't a very pleasant memory". (Tedgård, Råstam & Wirtberg 2019 s.230). Barnet i denna situation fick ta ansvar för sina föräldrarna och deras agerande. Det vuxna barnet gav exempel på hur en konsekvens av sin pappas missbruk kunde uttrycka sig. Även andra intervjupersoner uttryckte att de själva fick agera som föräldrar och ansvara för att, till exempel, föräldern kom till sängs (Tedgård, Råstam & Wirtberg 2019, s.231) Det emotionella ansvaret kunde uttrycka sig i form av att barnen tröstade föräldern under och igenom en skilsmässa (Tedgård, Råstam & Wirtberg 2019, s.230).

Författarna Lander, Howsare & Byrne utvecklade också resonemang kring barnets roll som ansvarstagande i hemmet (Lander, Howsare & Byrne 2013 s.199). Författarna förklarade att i de fall föräldrarna inte kunde tillgodose barnets behov kunde barnet börja ta ansvar för sig själv och syskonen genom till exempel att laga mat åt yngre syskon (ibid). Författarna beskrev barnens och föräldrarnas roll i familjen som omvända (Lander, Howsare & Byrne 2013 s.199). Föräldrarnas egna behov prioriterades före barnens vilket kunde resultera i att barnen senare i livet drabbas av negativa konsekvenser såsom att inte kunna sätta hälsosamma gränser i olika sammanhang (ibid). Enligt Tedgård, Råstam & Wirtberg kan de omvända rollerna i familjen också innebära konsekvenser för barnet i den aktuella

situationen, såsom att inte få tillräckligt med sömn eller kunna ha tillräckligt med ro hemma för att genomföra skolarbete (Tedgård, Råstam & Wirtberg 2019, s.230).

2.4 Sammanfattning av tidigare forskning

Sammanfattningsvis visar tidigare forskning att föräldrar med substansmissbruk kan brista i sin föräldraförmåga att tillgodose barnens behov. Barn i dessa familjer kan uppleva att de måste ta på sig en föräldraroll när det brister i föräldraskapet. Vidare visar också tidigare forskning att föräldrarnas missbruk är en riskfaktor i detta sammanhang men hur det påverkar familjen hör ihop med andra risk- och skyddsfaktorer och exempelvis föräldrarnas roll i familjen. Det finns dock bristande specifikt forskning kring narkotikamissbruk och dess påverkan på föräldraskap och ansvarsförflyttning inom dessa familjer. Tidigare forskning har haft fokus istället på alkoholmissbruk eller kategorin substansmissbruk alltså utan att skilja på alkohol- och narkotikamissbruk samt de konsekvenser som det kan medföra för familjen.

3. Teori

I följande avsnitt redovisas våra teoretiska utgångspunkter och teoretiska begrepp som vi använder oss av för att analysera vårt empiriska material. Avsnittet innehåller en förklaring kring role theory, mer specifikt Ralph Lintons (1936) strukturell role theory, Bronfenbrenners (1979) utvecklingsteori och Böszörményi-Nagy och Sparks (1973) teoretiska begrepp parentification och hur dessa teorier kommer att användas sedan i analysen. Vi har valt strukturell role theory för att kunna analysera hur föräldrarnas roll i familjen kan se ut och det ansvaret som förknippas med föräldrarnas roll i familjestrukturen. Teoretiska begreppet parentification kommer vi att använda för att kunna beskriva hur barnens roll kan förändras och vad det kan innebära för förflyttningen av ansvaret i familjestrukturen. Vi har också valt att använda oss av utvecklingsteorin för att visa hur olika faktorer kan påverka hur barnen och föräldrarna tar ansvar i familjestrukturen.

3.1 Role theory

I analysen använder vi oss av Ralph Lintons role theory för att kunna analysera vilka ansvarsområden som socialsekreterare anser att föräldrarna bör ha och hur narkotikamissbruk kan påverka föräldrarnas funktion i familjestrukturen. Ralph Linton är en av företrädarna av role theory och menar i sin bok, *The History of man*, att hur samhället fungerar är beroende av förekomsten av mönster i ömsesidigt beteende mellan individer eller grupper av individer (Linton 1936, s.113). Vidare menar han att status är en position inom dessa mönster och att människan tilldelas en status som innebär en samling av rättigheter och plikter (Linton 1936, s.113f) Den dynamiska aspekten av denna status är det som han benämner som en roll (Linton 1936, s.114) Den dynamiska delen av en människas status är alltså när hen utför de plikter och rättigheter som är sammanbundna med den (ibid). Som exempel kan ges att en person som är läkare har yrket som status och när hen utövar sitt yrke utför hen även sin roll som läkare. Det kan även handla om att en människa har statusen att vara förälder och utför denna roll när hen gör sina plikter som är sammanbundna till statusen, såsom att laga mat till barnet.

Linton menar även på att det finns sociala mönster i samhället som visar hur en människa som har en viss status ska utföra sin roll och att dessa mönster är ett ideal (Linton, 1936,

s.114). Roller förknippade med en viss status kan användas som en modell att organisera beteenden och attityder så att det kan stämma överens med andra människor som har sin roll i samma sociala mönster (ibid). Ju mer individen följer det sociala mönstret för deras roll i samhället desto enklare kommer samhället att fungera (Linton 1936, s.115)

Linton utvecklar också att det finns en skillnad mellan tillskriven status och en status som uppnås (Linton 1936, s.115). En tillskriven status är alltså given till en individ utan hänseende till hans egenskaper eller förmågor jämfört med en status som uppnås genom konkurrens eller ansträngning (ibid). En tillskriven status kan vara familjeförhållanden, bland annat relationen mellan en förälder och barn där båda parter har en tillskriven status och roll (Linton 1936, s.116). Den tillskrivna status är också bunden till kultur och till normer i samhället, därför behöver inte föräldrarnas och barnens plikter och rättigheter vara densamma i alla samhällen (Linton 1936, s. 120). Statusen att vara förälder kan alltså skilja sig mellan olika samhällen vilket innebär också att den ideella rollen att vara förälder är bunden till gällande normer i samhället.

Linton utvecklar också resonemang kring familjen som en enhet och menar på att familjer i alla samhällen har en funktion (Linton 1936, s.154). Små barn är fysiskt beroende av sin mamma och barnets utveckling och personlighet byggs upp innan andra aktörer såsom, skolan, kan påverka det (Linton 1936, s.155). Vidare uttrycker Linton att familjen som enhet är en av de mest effektiva mekanismer som är skapade för att ta hand om och uppfostra barn och att denna funktion av familjen finns i alla samhällen (Linton 1936, s.156).

3.2 Parentification

För att kunna beskriva och utforska hur barnens ansvar kan se ut i familjer där det förekommer missbruk hos föräldrarna har vi utgått ifrån Böszörményi-Nagi och Sparks resonemang av begreppet parentification. Böszörményi-Nagi och Sparks utgår ifrån definitionen av parentification som en subjektiv förvrängning av en relation, exempelvis att barnet antar rollen som förälder (Böszörményi-Nagy & Spark 1973, s.151). Vidare beskrivs parentification som en strukturell relationsmönster som inkluderar roller, plikter och förväntningar som hör ihop med dessa roller (Böszörményi-Nagy & Spark 1973, s.154).

Författarna utvecklar att det kan ske en omkastning av roller mellan barnet och föräldern och att barnen kan bli tilldelade en roll som den ansvarstagande individen (Böszörményi-Nagy & Spark 1973, s.154f). Barnet kan exempelvis behöva ta ett praktiskt ansvar och se till att de yngre syskon får mat när föräldrarna inte är tillgängliga och också ta ansvar emotionellt för föräldern när den är till exempel nedstämd eller deprimerad. (Böszörményi-Nagy & Spark 1973, s.155). Författarna menar också att när ett äldre syskon tar föräldraansvaret kan det yngre syskonet samtidigt skonas från negativa konsekvenser när föräldrarna brister i sitt ansvar (ibid).

Parentification är också en förväntning inom familjen och vem som blir parentifierad beror på olika komplexa faktorer såsom, till exempel, tidigare relationsmönster inom familjen (Böszörményi-Nagy & Spark 1973, s.160). Rollen att bli parentifierad kan rotera inom familjemedlemmarna och ju mer en medlem i familjen blir parentifierad desto större negativa konsekvenser blir det för denne (ibid). Författarna menar dock att barn bör delvis uppleva parentifiering för att kunna förstå det vuxna ansvaret senare i livet (Böszörményi-Nagy & Spark 1973, s.151).

3.3 Utvecklingsteori

Vi använder oss av Bronfenbrenners utvecklingsteori för att analysera risk- och skyddsfaktorer som kan påverka både barnens roll i familjen och föräldrarnas ansvarstagande. Genom att förstå hur andra faktorer, som till exempel socialt nätverk, skolan med mera, kan påverka familjeförhållanden är det också möjligt att analysera hur dessa faktorer påverkar ansvarstagandet hos barnen och föräldrarna.

Bronfenbrenner var företrädare för den utvecklingsteori som utgår ifrån att mänsklig utveckling är produkten av interaktionen mellan en växande människa och hennes omgivning (Bronfenbrenner 1979 s. 16) Bronfenbrenners utvecklingsteori betonar att varje ekologisk omställning är en konsekvens av, och ger upphov till, utvecklingsprocesser (Bronfenbrenner 1979, s.27). Vidare kan dessa förändringar ske i alla de fyra ekologiska miljöer, vilka avhandlas nedan, som i sin tur påverkar utvecklingen hos individen (ibid).

Den första ekologiska miljön är mikrosystemet, i det inkluderas mönster såsom personliga mellanmännsliga relationer, aktiviteter och den upplevda rollen som en människa i utveckling och som befinner sig i en specifik miljö med specifika egenskaper (Bronfenbrenner 1979, s.22). I denna definition är miljö en plats där individen kan interagera med en människa i det verkliga livet exempelvis i skolan, lekplats (ibid). Det är också viktigt ur mikrosystemets perspektiv att det inte bara är egenskaperna i systemet som räknas utan också individens uppfattning av dessa egenskaper (Bronfenbrenner 1979,s.22).

Mesosystemet är ytterligare en ekologisk miljö som beskrivs i Bronfenbrenners utvecklingsteorin. Mesosystemet innefattar relationer mellan två eller flera individer i en miljö där en människa i utveckling deltar aktivt och för ett barn kan detta innebära relationer i exempelvis hemmet och skolan (Bronfenbrenner 1979, s.25). Mesosystemet består således av flera microsystem (ibid).

Exosystemet består av miljöer som en människa i utveckling inte deltar aktivt i men där samspelet mellan individen och händelser kan påverka varandra, till exempel föräldrarnas arbetsplats (Bronfenbrenner 1979, s.25). Macrosystemet innefattar liknande egenskaper som finns i micro- meso- och exosystemen i form och innehåll och som utgörs av, exempelvis, kultur, tro, ideologi (Bronfenbrenner 1979, s.26).

Bronfenbrenner resonerar även kring att individen kan ha olika roller i samma miljö och att dessa roller kan påverka de aktiviteter och relationer som skapas och troligen påverka hur barnets utveckling fortskrider (Bronfenbrenner 1979, s.84) Bronfenbrenner utgår ifrån teorin om att i en roll finns det sociala förväntningar om hur en individ bör interagera med andra individer (Bronfenbrenner 1979, s.85).

I denna teori beskrivs relationen i mikrosystemet, det vill säga, när det finns en relation mellan två människor som ser varandra och involverar sig i varandras angelägenheter skapas det en dyad (Bronfenbrenner 1979, s.56). Dyaden är en viktig faktor för utveckling eftersom det är grunden för mikrosystemet och för att den skapar en viktig kontext för utveckling i sig självt (ibid). Tre typer av dyader tas upp, den observerande dyaden som sker när ena individen noterar eller visar intresse för den andras aktivitet, gemensamhets dyaden som sker

när en aktivitet utförs tillsammans och maktbalans dyaden som innebär olika maktproportioner i exempelvis familjestrukturen (Bronfenbrenner 1979, s. 57). I den sistnämnda dyaden har barnet möjlighet att lära sig hur man hanterar olika maktrelationer (ibid).

4. Metod

I följande avsnitt redovisas tillvägagångssättet för vår undersökning. Vi presenterar och resonerar kring vår val av metod, urval av intervjupersoner i undersökningen, studiens tillförlitlighet, etiska överväganden, bearbetning och analys av vårt material.

4.1 Val av metod

Vår undersökning grundar sig i en kvalitativ semistrukturerad intervjustudie. Genom att välja kvalitativ metod så blir det möjligt på ett mer djupgående sätt att undersöka studiens syfte genom att det blir möjligt att utröna socialsekreterares uppfattning i de frågor vi avhandlar. Vidare kan de kvalitativa intervjuerna med socialsekreterare bidra med kunskap kring sociala förhållanden som i denna uppsats används för att studera föräldraförmågan och konsekvenser för barnet när den brister (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s.34). Kvalitativa intervjuer kan användas som metod för att synliggöra den enskilde socialsekreterarens upplevelser och uppfattning om missbrukande föräldrars förmåga att tillgodose barnens behov och eventuella konsekvenser för barnen, och som kan vara svåra att upptäcka vid första anblicket (Ahrne & Svensson 2015, s.10).

En nackdel med den kvalitativa metoden är att genom att använda semistrukturerade intervjuer uppmärksammas endast den enskilde socialsekreterarens uppfattning i kontrast till, till exempel, kvantitativ metod och enkätstudier. En bredare uppfattning om sociala fenomenet hade kunnat uppnås genom en enkätstudie, vilket hade kunnat leda till mer generaliserbara resultat (Bryman 2018, s. 216). Vidare kan semistrukturerade intervjuer medföra att intervjupersonen väljer att utveckla sina svar utifrån det som de anser är det förväntade svaret. Anledningen till varför vi valde att utföra semistrukturerade intervjuer var att vi ville undersöka socialsekreterares uppfattning och tolkningar av temat mer djupgående. Vi ville även ge socialsekreterare möjlighet att utveckla sina svar och framhäva det de ansåg vara av vikt för föräldraförmågan och eventuella konsekvenser för barnen när denna förmåga brister.

4.2 Urval och kontakt med intervjupersoner

Urvalet för studien gjordes enligt vad Bryman benämner som ett målstyrt urval (Bryman 2018, s.498). I vår studie innebär ett målstyrt urval att urvalet består av intervjupersoner som är relaterade till våra forskningsfrågor, det vill säga socialsekreterare som arbetar i Sverige (ibid). Vidare beslutade vi att en relevant urvalsgrupp skulle bestå av socialsekreterare som arbetar med barn och unga för att få deras specifika uppfattning av de olika frågorna (Bryman 2018, s. 496). Vi tog kontakt med sammanlagt sex stycken socialsekreterare som intervjupersoner. Vi avidentifierade deras namn i texten och istället kallade de Vilma, Niklas, Astrid, Erik, Sara och Johan. Vi valde att intervjua socialsekreterare som arbetar med barn och unga eftersom de, genom sitt utredningsarbete, har kontakt med barnen, föräldrarna/föräldern och andra aktörer. Vi diskuterade kring intervjupersonernas individuella yrkeserfarenheter både tidsmässigt och i relation till vårt specifika ämnet, det vill säga barn med föräldrar som missbrukar narkotika. Vi beslutade att urval av intervjupersoner inte skulle bli begränsad av hur länge hen hade varit yrkesverksam. Vi beslöt att både intervjupersoner med kort och lång yrkeserfarenhet skulle ingå eftersom vi bedömde att bådas perspektiv var relevanta för studien. Den med längst yrkeserfarenhet hade arbetat 12 år inom det område som avhandlas i vår studie och den med minst erfarenhet hade arbetat 6 månader. Vi var dock medvetna om att det är flera olika faktorer som kan påverka socialsekreterares uppfattning såsom till exempel yrkeserfarenhet, bakgrund, ålder och kön.

För att avgränsa oss i vårt arbete beslutade vi att intervjua personer som är pågående yrkesverksamma. Inom det målstyrda kriteriet valde vi en variation i urvalet med hänseende till geografisk plats och ålder. Vårt urval bestod av, vad Bryman benämner ett generiskt målstyrt urval, där kriterier för urval inkluderas men där sedan görs ytterligare ett urval utifrån de personer som möter de relevanta kriterierna. (Bryman 2018, s. 502).

Intervjuer hölls således med 6 stycken yrkesprofessionella, detta för att säkerställa säkerheten i studien och inte vara bunden till en specifika socialsekreterares uppfattning om det berörda ämnet (Bryman 2018, s.42). Efter genomförandet av intervjuerna ansåg vi att vi hade tillräckligt mycket material för att fortsätta med studien. Vi tyckte oss komma till en viss teoretisk mättnad, eftersom återkommande begrepp, såsom till exempel ansvar, utvecklades och således blev det möjligt att förklara relationen mellan olika kategorier, såsom till exempel

barnens och föräldrarnas roll (Bryman 2018, s. 501). Tidsmässigt upplevde vi begränsning när vi både letade efter intervjupersoner och genomförde intervjuerna. I detta avseende hade en enkätstudie varit tidssparande.

För att kunna etablera kontakt med intervjupersonerna skickade vi mejl till flera socialförvaltningskontor i landet där vi presenterade oss och informerade om studien. Efter att vi fått svar skickades ett informationsbrev (bilaga 1) och samtyckesblankett (bilaga 2) via mejl. Vi funderade kring intervjuformerna och bestämde oss för att göra intervjuerna digitalt och resonerade vilka nackdelar detta sätt kunde medföra jämfört med att intervjuerna hade gjorts personligt i rummet. Till exempel att intervjupersonerna hade kunnat uppleva denna situationen som mindre bekväm. De flesta intervjuerna gjordes via Zoom, någon enstaka via telefonsamtal eftersom intervjupersonerna var utspridda på olika geografiska platser i Sverige. Dessutom ansåg vi att flera intervjupersoner skulle ha möjlighet att ställa upp i intervjun om intervjuerna hölls online. Vi spelade in intervjuerna (endast röst) för att underlätta när vi senare sammanställde analysen. För att fånga in olika gester, röstläge etcetera antecknade vi under intervjuns gång (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 49). Intervjuerna transkriberades senare till en del genom ett dataprogram och resten av inspelningarna transkriberades för hand och hela materialet redigerades därefter.

4.3 Genomförande av intervjuer

I vår studie har vi använt oss av en intervjuguide (bilaga 3). Genom att intervjun var semistrukturerad fanns det möjlighet för oss att undersöka och brett utforska ett socialt fenomen men samtidigt lämnade det utrymme för intervjupersonerna att utforma sina svar utifrån frågeställningarna (Bryman 2018, s.563). Intervjuguiden har använts som en grund att utgå ifrån men under intervjutillfällena gav vi möjlighet till intervjupersonerna att styra intervjun utifrån deras egna uppfattningar av det aktuella ämnet, detta gjordes eftersom vi som intervjuare var medvetna om att vi hade möjlighet att styra intervjupersonens svar om vi hade valt att fokusera på endast vår intervjuguide. Intervjuguiden bestod av både öppna och slutna frågor, vi valde att börja intervjun med öppna frågor för att se till att inte en bestämd riktning skulle ske från början av intervjun (Bryman 2018, s. 570). Socialsekreterare kunde även på detta sätt tolka frågorna utifrån vad hen själv uppfattade som väsentligt för det

aktuella ämnet (Bryman 2018, s. 563). I intervjusituationerna gav intervjupersonerna oftast utvecklande, bredda svar vilket kunde leda till att andra frågor, som vi hade i intervjuguiden, berördes samtidigt. Vi ställde i dessa situationer följdfrågor istället för att hålla oss helt till intervjuguiden. Vi öppnade alltid med frågan om socialsekreterarens egen bakgrund för att få en övergripande bild av vår målgrupp samt att avsluta med att fråga om socialsekreteraren ville tillägga något som de tyckte var viktigt eller hade glömt i sina svar.

I intervjusituationen upplevde vi att socialsekreterarna var engagerade och villiga att svara på frågorna som ställdes samt resonerade kring och utvecklade oftast sina svar. Intervjupersonerna avböjde inte någon fråga och deras engagemang tolkade vi som att ämnet i sig inte var känsligt. Detta resonerade vi, kunde bero på att vi intervjuade yrkesprofessionella som talade om sitt arbete och sin uppfattning om ämnet och att vi inte intervjuade exempelvis föräldrarna där ämnet hade kunnat beröra privata, känsliga aspekter i deras liv. Vi har upplevt att vår roll som intervjuare var tydlig samtidigt som vi har varit medvetna om att intervjupersonerna hade kunnat påverkas av vår egen respons då de fick gensvar delvis muntligt och till viss del med bekräftande gester och uttryck eftersom intervjuerna skedde digitalt och inte personligt i rummet. Om vi hade gjort intervjun personligt i rummet hade vi kunnat läsa av kroppsuttryck under intervjutillfället på ett mera konkret sätt. Vår erfarenhet av socionomutbildningen kan också ha påverkat vilka följdfrågor vi ställde eftersom frågorna berörde socialt arbete.

4.4 Bearbetning och analys

Det inspelade materialet bearbetades sedan i ett transkriberingsprogram för att spara tid och göra det tidseffektivt. Vi lyssnade igenom inspelningarna och korrigerade för hand för att undvika felaktiga transkriberingar och för att få bättre grepp om materialet (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 51). Efter korrekturläsning kodades materialet genom att notera och registrera olika begrepp, attityder och tolkningar i det transkriberade materialet.

Det som rörde samma ämne kodade vi genom att anteckna begrepp, tolkningar med mera som framkom ur transkriberingen och som var relevant för det aktuella ämnet men även kodning för det som kunde leda till att forskningen kunde ta en ny riktning, upprepande begrepp eller sådant som vi bedömde som intressant. Genom att i transkriberingen koda

begreppen var det möjligt att se om det fanns likheter eller skillnader i tolkningar, användning av begrepp etcetera, som kunde ges samma kod (Bryman 2018, s.700). Koderna indelades sedan i kategorier (Bryman 2018, s. 700). För att skapa kategorier som berörde samma ämne skedde kategoriseringen genom granskning och sammansläende av koderna. Exempel på kategorier som vi kom fram till var föräldrarnas förmåga, barnens ansvar i familjen och risk- och skyddsfaktorer.

För att tillförsäkra att intervjupersonens svar inte kategoriserades i förutbestämda termer valde vi att läsa igenom och transkribera intervjuerna innan vi påbörjade vår bearbetning och kodning av texten (Bryman 2018, s.700). Efter att ha kategoriserat intervjupersonernas svar började vi undersöka möjliga teorier utifrån relevansen i det som framkom i kategoriseringen (ibid).

4.5 Tillförlitlighet

En kvalitativ studies tillförlitlighet kan kategoriseras i fyra olika aspekter vilka förklaras nedan, trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjligheten att styrka och konfirmera (Bryman 2018, s. 467).

Att studien ska vara trovärdig innebär att den ska ha följt de forskningsregler som finns samt att den ska stämma överens med de uppfattningar som är vedertagna om den sociala verkligheten (Bryman 2018, s.467). För att säkerställa studiens trovärdighet har vi följt de regler som finns gällande forskningsarbete samt rapporterat resultatet till de personer som har varit delaktiga i undersökningen (Bryman 2018, s.467). Vi har följt forskningsetiska regler kring studiens genomförande samt Lunds Universitets regler gällande forskning. Under intervjutillfället gavs intervjupersonerna utrymme att utveckla sina resonemang och uppfattningar. Genom formatet med öppna frågor hade intervjupersonerna möjlighet att styra svaren utifrån deras egna uppfattningar. Efter genomfört studie fick de svaranden återkoppling med information om studiens resultat.

Överförbarhet innebär om resultaten av studien är överförbara till andra miljöer och i så fall i vilken grad (Bryman 2018, s. 468). En detaljerad beskrivning kring studiens tillvägagångssätt kan skapa möjlighet att bedöma om och till vilken grad studien är överförbar (ibid).

Socialekreterarens yrkeskategori allmänt är ej unik och därför kan en viss överförbarhet implementeras i andra sammanhang än de berörda. I studien har vi utgått ifrån olika geografiska platser i Sverige vad gäller intervjupersonerna och resultaten bör därför till viss del kunna vara överförbara till samma grupper som arbetar med barn och unga över hela landet. Resultaten kan troligen bli överförbara i mindre utsträckning till andra länder där socialekreterarens arbete och samhällsstruktur kan skilja sig från de svenska. Dessutom är resultaten knutna till aktivt arbetande socialekreterare, deras arbetsuppgifter och gällande normer i samhället där de är yrkesverksamma. Studien kan vara mindre överförbar i andra miljöer, då uppfattningar och tankar kring föräldraskap kan skilja sig i populationen beroende på att olika faktorer kan gälla i olika länder. I studien redovisas urvalsgruppen och dess gemensamma faktorer och det möjliggör att man kan göra bedömningar för att se om resultaten i studien kan vara överförbara till andra miljöer eller sammanhang (Bryman 2018, s.468).

Att studien är pålitlig innebär att forskaren inkluderar en fullständig redogörelse av dess tillgängliga delar och av genomförandet (Bryman 2018, s.468). I vår studie har vi inkluderat, bland annat, informationsbrev, samtyckesbrev och intervjuguide. Materialet som visar hur vi har gått tillväga i vår undersökning har sparats och redovisats, till exempel informationsbrev. Hänsyn har tagits när det gäller noggrannhet att dokumentera olika faser i vårt arbete så att vi inte utelämnar delar av vår tillvägagångssätt. För att försäkra att vi har redogjort korrekt för vårt arbete har vi noga granskat arbetet löpande, det vill säga under dess färdigställandet.

Att styrka och konfirmera innebär att inte medvetet låta egna värderingar eller eventuell förbestämd teoretisk inriktning påverka studiens genomförande och resultat även när man är medveten om att det inte är möjligt att ha fullständig objektivitet (Bryman 2018, s.470). Vi som författare har kunnat ta del av varandras resonemang och argument för att möjliggöra upptäckt av egna värderingar och beslut när det gäller teoretisk inriktning. Genom handledningstillfällen har vi kunnat få en utomstående inblick i vår studie och hur vi har arbetat med dess genomförande. Vi är samtidigt medvetna om att våra egna värderingar och uppfattning kring sociala fenomen kan påverka studien.

4.6 Etiska överväganden

De fyra forskningsetiska principerna samtyckeskravet, informationskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet har tagits i beaktning när vi, bland annat, valt intervjupersoner och när det gäller studiens utförande, dess syfte och frågeställningar.

Samtyckeskravet innebär att intervjupersonerna har rätt att själva bestämma över sin delaktighet i intervjun (Bryman 2018, s.170). Detta har vi beaktat genom att utforma en samtyckesblankett (bilaga 3) där intervjupersonerna kunde skriftligt samtycka till sitt deltagande i studien (Eldén 2020, s.84f). Samtyckesblanketten skickades ut via mejl till intervjupersonerna och intervjuer påbörjades inte innan blanketten var påskriven och erhållits av oss.

Informationskravet uppfylldes genom att intervjupersonerna informerades om studiens syfte, vilka moment som ingick och att de hade möjlighet att avbryta om så önskades, det vill säga informationskravet (Bryman 2018, s.170). Vi skickade ett informationsbrev (bilaga 1) till intervjupersonerna via mejl innehållande, bland annat, undersökningens syfte, hur intervjun skulle genomföras samt intervjupersonens roll i undersökningen. I brevet framgick det att deltagandet var frivilligt samt att det fanns möjlighet att avbrytas om personen så önskade (Eldén 2020, s.30). För att tillförsäkra oss om att de yrkesprofessionella hade fått adekvat information om studien och ville medverka fick de möjlighet att kontakta oss för att ställa frågor om så önskades.

Vi beaktade konfidentialitetskravet genom att personuppgifter som berör deltagare i intervjuerna hanterades med största möjliga sekretess, avidentifierades i vår studie, och genom att obehöriga inte ska kunna få tillgång till uppgifterna (Bryman 2018, s. 170f). Stor vikt har lagts på att information som kan innebära att intervjupersonens identitet kan bli uppenbar för läsare inte ska framkomma ur texten. Inspelningar förvarades på ett sådant sätt att ingen obehörig utanför studien kunde ha tillgång till dem. Den specifika socialtjänstens geografiska placeringen har inte uppgetts i studien.

De uppgifter som framkom genom intervjuerna användes endast för forskningsändamål, enligt det så kallade nyttjandekravet (Bryman 2018, s,171). Det inspelade materialet använde

vi endast för att undersöka studiens frågeställningar och efter att studien framställts förstördes det. Intervjupersonerna erbjöds att ta del av den färdiga studie. (Eldén 2020, s.125).

Under studiens genomförande diskuterade vi de risker som kan finnas med att intervjua det specifika urvalet, det vill säga socialsekreterare. Byrman uppmärksammar att medverkande kan, till exempel, uppleva obehag eller känslor av stress i samband med deltagande (Bryman 2018, s.170ff). Vi valde därför att inte intervjua barn och unga som har föräldrar/förälder med narkotikamissbruk med tanke på att det kan finnas en eventuell risk att de kan fara illa av det. Vi valde istället att fokusera på socialsekreterare som kommer i kontakt med målgruppen för att minimera negativa konsekvenser och som vi ansåg vara mindre troliga i de sammanhangen.

Ett ställningstagande gjordes där vi kom fram till att nyttan av att intervjua socialsekreterare för att få en djupare förståelse för deras perspektiv på föräldrarskap, missbruk och dess konsekvenser för barn vägde över eventuella negativa konsekvenser som intervjun kunde ha på de yrkesprofessionella. Genom att beakta och följa de fyra forskningsetiska principerna var det också möjligt att ytterligare försäkra sig om att intervjupersonerna inte blev utsatta för någon eller minimal negativ konsekvens.

5. Analys och Resultat

I följande avsnitt analyserar vi och redogör för det insamlade empiriska materialet som tagits fram med hjälp av den kvalitativa intervjumetoden. Materialet analyseras genom att vi använder de tidigare beskrivna teorierna om parentification, role theory och utvecklingsteori och jämför med tidigare forskning. Tre huvudteman valdes för att kunna besvara studiens frågeställningar, faktorer som kan reglera förflyttning av ansvar, föräldrarnas förmåga att ta ansvar för barnen och när ansvar förflyttas till barnen.

5.1 Faktorer som kan reglera förflyttning av ansvar

Tidigare forskning visar på att risken för att barnen drabbas av negativa konsekvenser är högre om ytterligare andra riskfaktorer finns med i bilden som till exempel stress inom familjen och att båda föräldrar missbrukar (Solis et.al 2012, s.136). Gemensamt för alla intervjupersonerna var att de talade om föräldrarnas narkotikamissbruk som just en faktor bland flera som kan påverka barnens roll i familjen och vilket ansvar som barnen eller föräldrarna antog. Andra faktorer som beskrevs av intervjupersonerna var psykisk ohälsa hos föräldrarna, arv, våld i hemmet, fysiska besvär, hur grav missbruket var, familjens sociala nätverk, barnens skolgång och familjens ekonomiska situation. De tre sistnämnda faktorerna genomsyrade intervjuernas innehåll och kommer därför att utvecklas i följande avsnitt.

5.1.1 Nätverk

Astrid menar att i många fall så tar ena föräldern ansvaret för barnens grundläggande behov.

“De mest grundläggande saker sköts. Som skolgång och vissa fritidsaktiviteter. Just på grund av att den föräldern som inte missbrukar stöttar upp.” (Astrid)

Astrid uppmärksammar att det inte är den missbrukande föräldern som tar ansvar utan att i de fall där båda föräldrarna finns sköts ansvaret att skapa struktur och att tillgodose barnens basala behov av den icke missbrukande föräldern. Detta kan även förstås av Bronfenbrenner utvecklingsteori där en dyad relation finns mellan den ena fungerande föräldern och barnet. (Bronfenbrenner 1979, s.84). Barnets roll och hur det tar på sig ansvar behöver då inte förändras i familjestrukturen eftersom barnet har en relation med den icke missbrukande

föräldern och kan därför fortsätta i den rollen som för övrigt förväntas av barnet (Bronfenbrenner 1979, s.56). Enligt den teorin så påverkar individens miljö hans utveckling, i microsystemet innefattar det också vilken roll den enskilde upplever sig ha (Bronfenbrenner 1979, s.22) Sara påpekar hur den icke missbrukande föräldern kan vara en skyddande faktor och det medför samtidigt att barnet skyddas från konsekvenserna av att ena föräldern missbrukar narkotika.

“Det är ju skyddande för barnet om det finns en annan vuxen som tar ansvar för situationen och försöker se till att de här bitarna fungerar för barnet, det praktiska men också det känslomässiga. Det hjälper såklart att skydda dem på olika sätt beroende på den föräldrarnas förmåga naturligtvis. Men då gäller det att den föräldern tar sitt föräldraansvar och skyddar barnet även om det är i förhållande till den andra (missbrukande) föräldern.” (Sara)

Att den ena föräldern tar ansvar för barnets situation menar Sara inbegriper även att ta ansvar för barnets kontakt med den missbrukande föräldern. Intervjupersonens resonemang kan förstås utifrån mesosystemet, där barnens utveckling påverkas av relationer i den miljön där barnen deltar aktivt (Bronfenbrenner 1979, s.25). Denna miljö kan exempelvis vara hemmiljön där barnen interagerar med båda föräldrarna. Astrid ger i sitt svar också att ett skyddande ansvar hamnar hos den föräldern som inte missbrukar i relationen mellan barnet och den missbrukande föräldern. Inom familjen, det vill säga mesosystemet, har barnen en specifik roll men den kan ändras beroende på hur de olika rollerna i familjen ser ut för övrigt (Bronfenbrenner 1979, s.84). Genom att ha ett nätverk behöver det inte nödvändigtvis vara barnet eller den missbrukande föräldern som har det övergripande ansvaret om barnen. Tidigare forskning, som utgår från empiriskt material i form av intervjuer med vuxna barn till missbrukande föräldrar, pekar dock mot att flera barn upplevde att de inte fick tillräckligt med stöd från deras sociala nätverk bestående av grannar eller släkt (Tedgård, Råstam & Wirtberg 2019, s.231). Däremot upplevde de mer stöd från skolpersonal än från andra i nätverket (ibid). Majoriteten av intervjupersonerna i vår studie beskriver dock att det är viktigt för barnen att ha en vuxen människa i sin närhet som kan agera som skydd.

“Det är också ett skydd för barnen om det finns ett nätverk med vuxna. Mormor och morfar är också bra om de finns. Barnet kan då vara ofta där och de kan hjälpa till och ta ansvar för barnet på olika sätt. Barnet kan gå hem till mormor och morfar när det känner för det, om de bor nära till exempel. Så är det en stor skillnad för många barn om man har den möjligheten.” (Sara)

Sara beskriver hur släktingarnas roll kan förändras genom att de tar det huvudsakliga ansvaret för barnet. Tidigare forskning visar också på att den påverkan som substansmissbruket har på familjen är beroende på den missbrukande familjemedlemens roll och kön (Lander, Howsare & Byrne 2013, s.196). Johan beskriver de olika roller som den missbrukande föräldern och den icke missbrukande föräldern kan få.

“Det kan ju vara så att den ena föräldern har missbruk medan den andra inte har det och så lever de tillsammans. Den föräldern som inte har missbruk, är den som får ta väldigt mycket ansvar och den som missbrukar blir ganska passiv.” (Johan)

I citatet ovan beskriver socialsekreteraren skillnaden i föräldrarnas roll som passiv och som ansvarstagande.

5.1.2 Skola

Gemensamt för alla intervjupersoner var att de lyfte vikten av en fungerande skolgång för barnen som en skyddande faktor. Niklas uppmärksammar och gör gällande detsamma.

“En skyddsfaktor kan till exempel vara en annan närvarande förälder, en fungerande skolgång eller ett nätverk eller en bra anknytning till samhället, vänner.” (Niklas)

Enligt Bronfenbrenners utvecklingsteori är skolan en del av mesosystemet, i det kan barnets utveckling påverkas av relationen till andra barn i skolan och vuxna lärare (Bronfenbrenner 1979, s.25). Tidigare forskning visar också att föräldrarnas missbruk kan vara en faktor som påverkar barnens skolgång negativt, exempelvis är en sådan faktor att föräldrarna i mindre utsträckning är delaktiga i att hjälpa till med läxor, barnen har då i större frekvens ogiltig

frånvaro och detta kan senare leda till att de inte går ut skolan med fullständiga betyg (Lander, Howsare & Byrne 2013, s.200).

Sara påpekar hur skolan kan vara en viktig skyddsfaktor som kan ge barnen en trygg punkt när den missbrukande föräldern brister i sin föräldraförmåga att tillgodose barnens behov.

“Det kan vara väldigt viktigt för vissa barn att vara i skolan som ses som den enda trygga punkten man har. Där får man tillgång till trygga vuxna och det finns förutsägbarhet, stabilitet, rutiner, man vet vad man har att vänta sig. Det finns vuxna som man kan lita på som är stabila. Skolan är oerhört viktigt för alla barn men särskilt för dessa barn är det superviktigt. Det blir väldigt tufft för barnen när det är skollov, sommarlov, jullov och även om de påverkas i olika grader så kommer det ha effekt på barnets förmåga till kunskapsutveckling och social utveckling med kompisar och så vidare” (Sara)

Sara menar att skolan erbjuder trygghet och stabilitet för barnen som kanske annars saknar det i sin vardag. I citatet ovan beskrivs även de vuxnas roll som stabila och någon man kan lita på. De vuxnas roll som trygga och stabila kan påverka relationen med barnen eftersom de har en ansvarstagande roll i barnens livssituation, detta i jämförelse med om de vuxna i skolan inte hade haft en sådan roll som innebar stabilitet och trygghet för barnen. (Bronfenbrenner 1979, s.84). Solis et. al. beskriver också i tidigare forskning att barnens akademiska prestation är beroende av olika faktorer såsom barnets ålder, motgångar inom familjen, vilken typ av missbruk föräldrarna har (Solis et. al 2012, s.139). Såsom Sara beskriver det kan barnet därför påverkas negativt i olika grader (Solis et.al. 2012, s.136). Vidare lyfter även intervjupersonen att skolan påverkar både barnens kunskapsutveckling och socialutveckling och detta kan förklaras genom Bronfenbrenners utvecklingsteori som beskriver människans utveckling som en interaktion mellan den växande individen och dennes omgivning (Bronfenbrenner 1979, s.16) Barnens kunskapsutveckling och socialutveckling kan därför vara produkten av interaktionen mellan det växande barnet och skolan. Med missbrukande föräldrar är denna interaktion möjligtvis inte lika självklar såsom Vilma beskriver:

“Har man inte en fungerande skolgång som är den absoluta största skyddsfaktorn då kommer man inte ha en bra framtid. Och har du föräldrar som inte hjälper dig då är risken större att du inte löser det själv. Så det är ju absolut självklart att de har sämre chanser.” (Vilma)

Vilma utvecklar i sitt svar att skolan som skyddsfaktor kan påverka barnens skolgång om föräldrarna aktivt hjälper barnen med den till skillnad från det motsatta. Föräldrarnas roll står dock kvar oavsett om skolan är en skyddsfaktor eller inte med dess påverkan på barnens utveckling (Bronfenbrenner 1979, s.16). Det anses att det är den sammanlagda interaktionen mellan barnen och dess miljö som i sin helhet påverkar barnets utveckling (ibid). Vilma förklarar ytterligare hur ansvar och stöd för barnens under skolgången kan se ut.

“Får du iväg dina barn till skolan, orkar du sitta plugga med de, ge de mat i så fall hade inte drogen varit ett problem.” (Vilma).

I citatet ovan uppmärksammar Vilma hur föräldrarna har ett ansvar med hänseende till barnens skolgång. Vidare säger hon att det är konsekvenserna av drogen som kan orsaka brister i föräldraskapet, exempelvis orkeslöshet, oengagemang. I tidigare forskning finns beskrivet att missbrukande föräldrar, på grund av missbruket eller abstinens, kan vara fysiskt men inte alltid psykiskt närvarande (Lander, Howsare & Byrne 2013, s.12). Föräldrarnas förmåga att ta ansvar för barnen, till exempel att se till att de kommer till skolan, blir påverkad om de själva befinner sig i ett abstinent eller narkotikapåverkad tillstånd.

5.1.3 Ekonomisk riskfaktor

Samtliga intervjupersoner lyfte att sämre ekonomiska förutsättningar i familjen kan vara en riskfaktor för barnens välmående. Niklas ger exempel på hur föräldrarnas missbruk och ekonomisk situation kan påverka barnet.

“Många föräldrar kanske försummar barnet på olika sätt, jag tänker att det kan vara ekonomiskt. Om föräldrarna prioriterar alkohol och droger så kanske de inte har råd med annat som är viktigt för barnet.” (Niklas)

Niklas menar att föräldrarnas missbruk kan påverka de ekonomiska förutsättningar för familjen vilket kan i sin tur påverka barnet negativt. Detta samstämmer i tidigare forskning som visar också att substansmissbruk inom familjen kan påverka hela familjesituationen eftersom pengar spenderas på missbruket istället för till mer essentiella behov (Velleman, Templeton 2007, s.80). Sara ger exempel på hyra och elräkningar som inte betalas och att detta kan bli ett orosmoment för barnen. Intervjupersonerna hade dock olika uppfattningar om huruvida familjens ekonomiska situation är en risk eller skyddsfaktor. Hur den emotionella belastningen av dålig ekonomi i familjen påverkar barnet resonerar Erik kring.

“Jag tänker mer väl att de kanske för tidigt blir insatta i stress av att inte ha pengar. Sen har jag inte upplevt att kanske barnet har fattats saker som de ska tillgodose, de har ändå haft de saker de behöver, men många gånger kan jag uppleva att de blir indragna i familjens ekonomiska situation helt enkelt nyktra.”
(Erik)

Erik menar att han själv har inte upplevt att barnet har saknat något som hen behöver, detta kan tolkas som exempelvis mat och kläder, men att det är den emotionella bördan av att vara ekonomiskt utsatt som barnen kan bära. Såsom tidigare forskning också visar förekommer ökade stressfaktorer i familjer med missbruk, en sådan faktor i sig själv är dålig ekonomi som medföljer stress oavsett om missbruk förekommer i familjen eller ej (Solis et.al. 2012, s.136). Majoriteten av intervjupersonerna ansåg att sämre ekonomiska förutsättningar är generellt relaterat till missbruket i dessa familjer.

“Få föräldrar som har ett narkotikamissbruk är fungerande på arbetsmarknaden så oftast om jag generaliserar, så ser ekonomin sämre ut” (Vilma)

Utifrån citatet ovan kan man uppfatta det som att missbruk hos föräldrarna är en faktor som leder till sämre ekonomiska förutsättningar, till exempel i samband med arbetslöshet. Forskning har visat att missbruk i familjer påverkar deras ekonomiska situation genom att de får en en lägre inkomst som kan vara en följd av arbetslöshet (Velleman, Templeton 2007, s.80). Hur detta kan påverka barnet kan förklaras genom utvecklingsteorin att föräldrarnas arbete eller arbetslöshet är en del av barnets exosystem även om barnet inte själv är en del av

det men att ändringar i systemet kan påverka barnet (Bronfenbrenner 1979, s. 25). Å andra sidan beskriver Astrid att substansmissbruk är inte alltid förknippad med sämre ekonomiska förutsättningar och en bra ekonomi behöver inte nödvändigtvis vara en skyddsfaktor för barnen.

“Så ibland är just den fina lägenheten en skyddsfaktor men i andra fall hade det inte varit. Det är också vad som är en skyddsfaktor i förhållande till vilken risk. I de här fallen är det inte helt lätt att hävda att boendet eller ekonomin är en skyddsfaktor.” (Astrid)

Astrid menar att praktiska behov, tak över huvud exempelvis, och att tillgodose barnens behov på detta sätt kan vara en skyddsfaktor samtidigt som ekonomiska förutsättningar kan inte kompensera för alla brister i föräldraförmågan. Hon utvecklar vidare:

“Många av de jag jobbar med har till och med personer som kommer hem och städar åt de. Det är sällan det är barnen som städar undan, det händer säkert men jag har inte sett det.” (Astrid)

Utifrån citatet ovan kan det uppfattas som att föräldrarna inte brister i sitt ansvar att ha ett rent hem och barnet behöver inte heller ansvara för städningen eftersom ekonomiska förutsättningar tillåter att det sköts genom betald tjänst.

5.2 Föräldrarnas förmåga att ta ansvar för barnen

I vår studie var intervjupersonerna eniga om att föräldrarnas förmåga att ta ansvar för barnen kan bli påverkad av deras narkotikamissbruk. Genom att ge exempel på brister i föräldraförmågan kunde intervjupersonerna åskådliggöra vad de ansåg bör ingå i föräldrarollen och ansvar gentemot barnen. Tre centrala teman som lyftes i alla intervjuer var föräldrarnas kapacitet att ta ansvar för struktur i barnens liv, att vara tillgängliga och deras ansvar för barnens basala behov.

5.2.1 Struktur

Ett tema som kom fram i intervjuerna var förmågan att ansvara för vardagsrutiner och struktur i barnets vardag.

“Många föräldrar kanske försummar barnet på olika sätt, att man brister kanske i basala omsorgen eller att man inte upprätthåller vardagliga rutiner.” (Niklas)

Niklas ansåg att föräldrarna har ett ansvar att upprätthålla vardagliga rutiner och när man brister i detta så brister det i föräldraansvaret. Velleman och Templeton förklarar att upprättandet av rutiner är en aspekt som inkluderas i föräldrarollen och att dessa kan bli påverkad av ett substansmissbruk (Velleman, Templeton 2007, s.80). Författarna beskriver att rutiner i familjen kan variera och bli bristfälliga på grund av föräldrarnas agerande, såsom att inte hämta eller skjutsa barnen i tid till och från skolan (ibid). Vilma talar om bristande tillämpning av strukturer i vardagen.

“Med föräldrar som missbrukar narkotika är så att några av de barnen kom knappt till skolan under förra höstterminen och det är ju inte för att de inte vill, utan det är för att mamman inte får iväg de.” (Vilma)

Hon beskriver i sitt svar hur ansvaret att implementera vardagsrutiner såsom, till exempel, att få iväg barnen till skolan ska ligga hos föräldrarna. Inom role theory beskriver man människans roll som en dynamisk del av hennes status och att den innehåller både rättigheter och plikter (Linton 1963, s.114). Gemensamt för alla intervjupersoner var att de menade att föräldrarna hade ett ansvar i sin roll att tillgodose barnens behov av struktur i vardagen och att bristande föräldraförmåga kan orsaka att föräldrarna inte agerar enligt denna roll. Resonemanget som Vilma ger kan förstås utifrån roll theory om föräldrarnas roll och plikter som hör ihop med den, exempelvis kan det ingå i det att implementera struktur i barnens vardag (Linton 1963, s.114). Hon beskriver ytterligare flera olika ansvarsområden som föräldrarna har för att se till att barnet får struktur i vardagen.

“Alltså, jag skulle väl säga att barnet får ta väldigt stort ansvar. Jag har svårt att se att de blir tillfrågade om läxor eller blir tillsagda att gå och lägga sig.” (Vilma)

I intervjuerna uppger de tillfrågade att föräldrarna kan anses ha ett omfattande ansvar för struktur för barnen i vardagen men att det förekommer också brister i föräldraförmågan om att ta det ansvaret. Detta omfattande ansvar kan ses, ute i samhället, som det ideella mönstret för en förälder (Linton, 1963, s.114). Genom att inte fullfölja denna ideal menar socialsekreterarna att föräldraförmågan brister och från det teoretiska perspektivet är inte detta optimalt eftersom avvikelser från det ideella leder till ett sämre fungerande samhälle (Linton 1936, s.115). Sara beskriver hur missbruket hos den ena föräldern kan påverka föräldrarollen att upprätthålla rutiner.

“Jag tänker att även om det är föräldrar som i grunden är engagerade så har man väldigt svårt att få till det och komma i tid till skolmöten eller följa digital information som skolan skickar ut. Man missar då att barnen ska ha grejer med sig och man läser inte läxor med barnen och barnen har ofta högre frånvaro, mer ströfrånvaro, ogiltig frånvaro.” (Sara)

Att föräldrarna i grunden vill vara engagerade i barnens skolgång kan innebära att de är medvetna om deras roll och vilka plikter de har gentemot barnen men att de inte kan utföra sin roll och enligt som socialsekreterare beskriver det, är det att i denna ingår att implementera struktur. Tidigare forskning visar också på att föräldrarnas substansmissbruk kan påverka deras förmåga att upprätthålla rutiner och struktur för barnen, exempelvis att se till att barnen lägger sig i tid och att barnen närvarar i skolan (Huxley, Foulger 2008, s.11).

5.2.2 Tillgänglighet

Samtliga intervjupersoner talade om föräldrarnas förmåga att vara tillgängliga för sina barn och man lyfte olika former av tillgänglighet, såsom fysisk eller emotionell tillgänglighet. Erik menar att det är när förutsägbarheten om föräldrarna är tillgängliga eller ej brister som föräldraförmågan faller.

“Jag tänker att de brister i det här med förutsägbarhet för barnet för att det finns ingen jämn linje i när dem är tillgängliga eller inte där.” (Erik)

I detta avseende är det föräldrarnas ansvar att vara konsekventa och förutsägbara när det gäller tillgänglighet. Astrid utvecklar ett liknande resonemang kring detta ämne.

“Det är ofta att barnen blir lite uppgivna och vågar inte lita på föräldrarnas ord. Ifall de lovar saker såsom att vi ska göra någonting på helgen eller man ska träffa någon. Ja, när löften inte hålls för barnen som jag har träffat leder till att de tappar förtroende för föräldrarnas tillit. Vi ska till leos lekland nästa helg, inget man litar på till exempel.” (Astrid)

Astrid menar att föräldrarnas fysiska tillgänglighet och förutsägbarhet i vardagen är ett ansvar som föräldrarna bär och som kan påverka barnen i deras tillit till föräldrarna. Den bristande föräldraförmågan i detta fall är att föräldrarna inte är konsekventa eller förutsägbara. I tidigare forskning beskrivs att missbrukande föräldrar kan ha sitt fokus på att skaffa substanser och som en följd av det bli mindre tillgängliga för barnen (Huxley, Foulger 2008, s.11). I detta samstämmer Niklas när han svarar.

“En mamma som hade ett allvarligt narkotika missbruk. Hela hennes liv handlade om missbruket och där placerade vi barnet på familjehem. Umgångerna var ändå inte riktigt fungerande för att mamman uteblev från tider och hade svårt att komma ihåg tider.” (Niklas)

Han beskriver att föräldern hade fokus på att anskaffa narkotika och brast därför i sitt ansvar för barnens situation och infinna sig vid umgängestillfällen. Socialsekreteraren beskriver även hur föräldern var fysisk otillgänglig för barnet i den beskrivna situationen. Tidigare forskning stämmer överens med intervjupersonernas svar och visar att det är mer troligt att föräldrar som har ett substansmissbruk kan vara mindre mottagliga att se barnens behov och vara mindre närvarande och engagerade i barnens liv (Solis et.al. 2012, s.145). Niklas beskriver hur detta kan visa sig i praktiken då en förälder inte närvarar vid umgängestillfällen. Han lyfter vidare att emotionella tillgängligheten kan saknas hos dessa föräldrar.

“Jag tänker att i de flesta fall så brukar föräldrarnas känslomässiga närhet påverkas och man kanske är inte lika tillgänglig för sitt barn, känslomässigt. Det måste inte vara så men generellt sätt kan man säga att det oftast är det så. (Niklas)”

Intervjupersonerna beskriver att föräldrar har ett ansvar att vara emotionellt och fysiskt tillgängliga för barnet och att det brister i föräldraförmågan när så inte sker. Detta kan förstås inom role theory som att föräldrarna har en funktion att stödja barnets utveckling genom att vara emotionellt och fysiskt tillgängliga för barnen eftersom normer i samhället ger föräldrar denna funktion i sin roll (Linton 1963, s.120).

5.2.3 Praktisk omsorg

Ett tredje huvudtema som samtliga intervjupersoner påtalade var när det gäller det praktiska ansvaret för barnets basala omsorg. Sara menar att detta kan brista hos föräldrar med narkotikamissbruk.

“Den vanliga omsorgen om man försöker generalisera, så är det ofta så att den brister i det dagliga livet. Man ser inte till att barnet har vad den behöver rent praktiskt vad det gäller, till exempel, mat och sömn.” (Sara)

Sara beskriver hur det kan brista i föräldraförmågan när det gäller att se till att tillgodose barnens behov av mat och sömn. Enligt Lintons utvecklingsteori är barnen beroende av sina föräldrar redan innan andra aktörer kan ta plats i barnens vardag som exempelvis skolan (Linton 1936, s.154). Barn är tidigt fysiskt beroende av sin mamma och barnets utveckling och personlighet byggs innan andra aktörer kan påverka barnet (ibid). Föräldrarnas ansvar att tillgodose dessa basala behov beskriver Johan som sämre fungerande.

“Om det finns bara en förälder eller om det finns två, båda missbrukar då märks ju ofta ganska tydligt att barnet kanske inte kommer till skolan, inte får ordentligt med mat, kanske inte går och lägger sig i rätt tid. Då blir det ganska mycket som funkar dåligt, ibland placerar placerar barnen någon annanstans men då är det ofta på grund av att föräldrarna inte medger bristande omsorg kring barnen. Alltså att

det inte funkar kring barnet, matåtgång, sånt med skolan och sådana saker som hygien, det kan vara att de kommer smutsiga och att föräldrarna inte klarar av att ta hand om barnen för att de haft så mycket missbruk.” (Johan)

Socialekreteraren menar att det är en brist i föräldraansvaret om exempelvis barnen inte får ordentligt med mat. I tidigare forskning visas att barnens basala behov såsom näringsintag och hygien nedprioriteras hos missbrukande föräldrar (Huxley, Foulger 2008, s.11). Enligt Lintons role theory kan statusen att vara förälder i nutida samhället innebära plikter såsom att ta hand om barnets hygien och förse barnen med mat (Linton 193, s.120). Vilma vill också göra gällande att föräldrarna har ett ansvar för barnens hälsa som till exempel när det gäller tandvård.

“Det brister i förmågan, jag tänker på föräldrar med narkotikamissbruk där barnen hade på grund av uteblivna besök inte gått till tandläkaren på 2 år och när de väl kom dit hade de extremt stora hål.” (Vilma)

Hon menar att barnens uteblivna besök berodde på föräldrarnas oförmåga att se till att barnen kom till tandläkartiden. Forskning visar att det är mindre troligt att föräldrar med narkotikamissbruk har uppsikt, övervakning och kan hålla koll på barnen och deras scheman (Huxley, Foulger 2008, s.11). Detta kan vara en anledning till varför barn uteblir från tandläkarbesök och, som Johan beskriver, varför föräldrar inte ser till att barnen exempelvis borstar tänderna.

“Det hänger ihop det här med att man som förälder inte reder ut det här med omsorgen kring barnet, man orkar inte laga mat, hålla hårt på rutiner, borsta tänderna och så varje dag för att man har ett missbruk så att man inte klarar av det här bitarna. Då kan man märka att barnen missar tider hos tandläkaren och BVC och sånt”. (Johan)

Han påpekar också att föräldrarnas bristande ansvar att tillgodose barnens basala behov, exempelvis att förse barnen med mat, hänger ihop med missbruket och med oförmågan att ta ansvar för barnen.

5.3 När ansvar förflyttas till barnen

Intervjupersonerna beskrev att det finns barn till föräldrar som missbrukar narkotika som behöver ta ansvar för både praktiska sysslor i hemmet i tidigare ålder än andra barn och också för emotionellt ansvar för föräldrarna. Tidigare forskning, som utgår ifrån intervjuer med vuxna som är uppväxta med missbrukande föräldrar, visar att majoriteten av intervjupersonerna svarade att de hade behövt ta ett praktiskt och emotionellt ansvar i familjestrukturen och framförallt ta hand om föräldrarna (Tedgård, Råstam & Wirtberg 2019, s.230f). I vår aktuella studie beskrev de intervjuade vilka områden som barn med missbrukande föräldrar ofta tog ansvar över, dessa områden var framförallt att ansvara för hemmiljön, emotionellt ansvar för andra i familjen samt för att skydda föräldrarna.

5.3.1 Ansvar i hemmiljön

Sara uttrycker att barn till föräldrar som missbrukar narkotika är ofta de som försöker se till att det är ordning i hemmet.

“Barn får väldigt ofta ta föräldraansvaret för föräldrarna och är de som ser till att det är lite ordning hemma kanske, att på olika sätt försöka” (Sara)

Hon beskriver således barnens ansvar som ett föräldraansvar. Utifrån det teoretiska begreppet parentification kan socialsekreterarens svar tolkas som att det blir en förvrängning av föräldrarnas och barnets relation där barnet antar rollen som förälder (Böszörményi-Nagy & Spark 1973, s.151). Att anta föräldrarollen som barn innebär också att ha plikter som hör ihop med rollen och som ska verkställas (Böszörményi-Nagy & Spark 1973, s.154). Socialsekreteraren utvecklar vidare vilka plikter som föräldraansvaret kan innebära för barnen.

“Jag tänker att de barnen fixar mat och försöker se till att man har med sig det man behöver till skolan och att man kanske också ser till föräldern, mamman eller pappan får mat eller försöker väcka de när man ska någonstans.” (Sara).

I citatet ovan menar intervjupersonen att barnen kan ta ett praktiskt ansvar när det gäller att laga mat, att ha med sig det som behövs till skolan och tar även ett ansvar för föräldern och ser till exempel till att föräldern också får mat. Forskning visar att ett flertal barn som bor i hem där substansmissbruk förekommer bli parentifierade barn, det vill säga föräldern kan inte möta barnets behov av utveckling och barnet blir på så vis förälder till sig själv tidigare än vad som i samhället anses lämpligt (Lander, Howsare & Byrne 2013, s. 199). Barnet kan också börja agera som förälder till sina föräldrar (ibid). Sara förklarar hur detta kan se ut när barnet tar ansvar för sig själv och för föräldrarna när de exempelvis ser till att dessa får mat. Vilma ger också exempel på hur det kan se ut när barnen tar över ett föräldraansvar.

“Mamma kommer inte upp på helgen men det är lugnt, vi gillar och hjälpa till att laga frukost på helgerna. Men du är 12 du ska inte, för att mamma ligger i sängen, gå upp och laga frukost sen kan det vara en fin grej om hon är närvarande, men hon är ju helt frånvarande.” (Vilma)

Hon redogör för hur barnens roll i hemmet kan se ut och att barnen tar ansvar för, exempelvis, matlagning för familjen, inklusive föräldern. Socialsekreteraren uttrycker dock att ett sådant föräldraansvar kan accepteras om föräldern hade varit psykologiskt närvarande. Böszörményi-Nagy och Spark uppger att parentifiering för barn kan vara gynnsamt för att kunna förstå vad det vuxna ansvaret kommer att innebära senare i livet (Böszörményi-Nagy & Spark 1973, s.151). Denna parentifiering kan till en viss gräns vara gynnsamt för barnen men därefter kan det leda till negativa konsekvenser för dem (Böszörményi-Nagy & Spark 1973, s.160). Svar från intervjupersonen kan tolkas som att parentifiering hade varit accepterat om föräldern hade haft förmåga att vara psykologiskt närvarande. Sara beskriver hur barnet kan också täcka upp för föräldern genom att ta hand om yngre syskon.

“Ofta är det så, men inte alla barn har det så. De kanske har syskon som, om man generaliserar, är det någon av de äldsta eller det äldsta barnet, om man har flera syskon, som tar ansvar för sina syskon och man försöker täcka upp för föräldern på olika sätt” (Sara)

Citatet ovan kan tolkas utifrån begreppet parentification som att det äldre syskonet blir parentifierad och tar ett föräldraansvar för de yngre syskonen (Böszörményi-Nagy & Spark 1973, s.155). Böszörményi-Nagy och Spark menar att när exempelvis äldre syskon tar föräldraansvaret kan det yngre syskonet samtidigt skonas från negativa konsekvenser när föräldrarna brister i sitt ansvar (ibid). Sara förklarar att barnet försöker täcka upp för föräldern vilket kan faktiskt bidra till att det yngre syskonet slipper ta föräldraansvaret eller drabbas av de negativa konsekvenserna som följer när föräldrarna brister i sin närvaro, enligt Böszörményi-Nagy och Sparks resonemang.

5.3.2 *Emotionellt ansvar*

Vilma ger exempel på hur det emotionella ansvaret som barnen tar kan se ut.

“Med föräldrar som missbrukar narkotika då blir det någonstans att barnet mera tar hand om föräldern. För det är ju inte bara att de här barnen inte vill gå i skolan utan någonstans så känner de kanske större ansvar att de kan inte lämna mamma för att hon mår inte bra.” (Vilma)

Hon menar att barnen upplever ett emotionellt ansvar för sina föräldrar. I likhet med socialsekreterarens resonemang beskriver Böszörményi-Nagy och Spark att barn kan ta på sig ett emotionellt ansvar för en förälder som inte mår bra, är nedstämd eller deprimerad (Böszörményi-Nagy & Spark 1973, s.155). Vilma förklarar att detta emotionella ansvar som barnet tar inbegriper att barnet prioriterar att ta hand om föräldrarna över att exempelvis gå till skolan. Detta framkommer i tidigare forskning som visar att negativa konsekvenser kan drabba barn när de tar på sig föräldraansvaret för tidigt (Tedgård, Råstam & Wirtberg 2019, s.230f). Det kan vara till exempel att de inte får tillräckligt med sömn, lugn att göra skolarbete och inte tillräckligt stöd för en sund utveckling (ibid). Johan utvecklar vidare i sitt resonemang att barnen kan också uppleva oro över föräldrarnas situation.

“Jag tror kanske det är, att man är mer själv hemma för att man vill finnas där för sin förälder. Men ibland är det också att man vill hellre inte vara hemma. Man tycker att det är jobbigt att vara hemma. Det kan ju vara både och. Antingen är man orolig och då vill man vara hemma för att hålla koll så att det inte händer

något eller så väljer man att inte komma hem utan vara utomhus eller borta hos någon annan istället”. (Johan)

Han menar att det är tvådelat, att barnen kan både vara oroliga och vilja vara hemma för att ta hand om sin förälder samtidigt som barnet inte alltid känner behov eller orkar ta på sig detta ansvar. Socialsekreteraren menar också att barnet kan även uppleva att det är tufft att vara i hemmiljön tillsammans med den missbrukande föräldern. Barnen kan uppleva ett emotionellt ansvar för föräldern och som visar sig genom den oron som barnen känner kring föräldrarnas situation.

5.3.3 Barnens ansvar att skydda föräldern

Erik förklarar hur barn kan ta på sig ett ansvar att skydda föräldern.

“Det kan kanske vara ett barn i relation till, till exempel skolkuratoren eller en annan vuxen som de litar på och som de berättar för att mamma eller pappa använder droger men sen när de kommit hit (till socialtjänsten) så har det förminskats. Förminskar problemet, att det inte var så viktigt och att de försöker skydda föräldern och familjen.” (Erik)

Han menar att det förekommer att barn med narkotikamissbrukande föräldrar försöker att skydda föräldrarna och familjen genom att förminska de problemen som förekommer i hemmet. Tidigare forskning visar dock att det händer att barn till missbrukande föräldrar kontaktar socialtjänsten för att berätta om hemsituationen (Tedgård, Råstam & Wirtberg 2019, s.230). Det kan skilja sig från barn till barn på vilket sätt och hur de väljer att agera för att skydda föräldern. Majoriteten av intervjupersonerna i den aktuella studien beskrev i sina svar hur barnen utelämnade att berätta till fullo för socialtjänsten hur den faktiska situationen i familjen såg ut eller försökte täcka upp för föräldrarna på olika sätt för att skydda de. Johan beskriver att flera barn valde att skydda sina föräldrar genom att inte avslöja sin situation för socialsekreteraren.

“Många barn vill ju dels skydda sina föräldrar, om vi frågar barnet så säger många barn att det är jättebra, hon är en jättebra mamma, hon är jättesnäll. Dels

så vill de inte kanske säga till oss vad som är dåligt för att man vill skydda sin förälder men också att man är orolig för sin förälder. Man kanske går hem från skolan för att kolla hur det är med föräldern eller hjälper föräldern, tar hand om sin förälder.” (Johan)

Johan lyfter två aspekter med att å ena sidan vilja skydda sin förälder och inte berätta kring sin och föräldrarnas situation och å andra sidan att ta på sig ett ansvar för föräldern. Denna omkastning av roller kan förklaras som att barnet blir parentifierad, alltså att barnet tar den rollen som egentligen föräldrarna skulle ha haft (Böszörményi-Nagy & Spark 1973, s.154f). Ett emotionellt ansvar kan tolkas som barnets oro för föräldern och ett praktiskt ansvar kan inkludera att ta hand om föräldern, båda dessa roller kan tolkas som ett ansvar som föräldrar borde ha. Johan ger också exempel på hur barn kan skydda den ena föräldern gentemot den andra.

“Det är större risk att det förekommer våld om det förekommer missbruk. Det kan ju också vara att det kan vara bråk hemma. Att man antingen väljer att inte vara hemma på grund av att det är bråk eller man vill vara hemma för att hålla koll så att det inte händer någonting.” (Johan)

Han menar att barnet kan också välja att vara hemma för att skydda familjen ifrån bråk och våld i hemmet. Tidigare forskning visar också att barn kan ta på sig rollen att skydda sina föräldrar och syskon ifrån att bli utsatta för fysisk misshandel (Tedgård, Råstam & Wirtberg 2019, s.230). Johans svar stämmer överens med denna forskningsresultat då han beskriver att barnets roll i hemmet kan vara att befinna sig hemma för att se till att skydda föräldern eller den våldsutsatta. Han menar även att barnet kan istället undvika att vara hemma som följd av konflikter i hemmet och för att undkomma att bevittna våld.

6. Avslutande diskussion

Syftet med studien har varit att undersöka socialsekreterares uppfattningar om hur ansvar kan förflyttas från föräldrar till barn i familjer där föräldern/föräldrarna har ett pågående narkotikamissbruk. För att kunna studera detta har vi utgått ifrån tre frågeställningar som vi, utifrån vår analys och resultat, redovisar svaren på här nedan. Studien har genomförts enligt kvalitativ metod med semistrukturerade intervjuer med totalt sex stycken socialsekreterare. Det empiriska materialet analyserades sedan genom att vi använde oss av Ralph Lintons strukturell role theory, Bronfenbrenners utvecklingsteori och Böszörményi-Nagy och Sparks teoretiska begrepp parentification.

Vi har undersökt hur socialsekreteraren uppfattar föräldrarnas förmåga/oförmåga att ta ansvar för barnen i familjen. Det vi har kommit fram till i vår studie är att samtliga intervjupersoner anser att narkotikamissbruk är en faktor som påverkar på ett negativt sätt föräldrarnas förmåga att ta ansvar för barnen. Utifrån analysen har det också blivit tydligt att socialsekreterare uppfattar föräldrarnas ansvar som en kategori som inkluderade flera olika faktorer, exempelvis, ansvar att vara tillgängliga, att upprätthålla struktur för barnen och ansvara för barnens dagliga omsorg. Ur intervjupersonernas svar framkommer det att föräldrarnas ansvar brast i de flesta av dessa kategorier. Samtliga intervjupersoner är till största delen överens om hur föräldrarnas narkotikamissbruk kan påverka ansvarstagandet för barnen och i familjen. Utifrån det drar vi slutsatsen att intervjupersonerna anser att föräldrarnas narkotikamissbruk är en faktor som kan påverka föräldraförmåga att ta ansvar för barnen.

Vi har också undersökt hur socialsekreterare upplever att risk- och skyddsfaktorer kan omändra förflyttningen av ansvar från föräldrar till barnen i familjen. Intervjupersonerna belyser att narkotikamissbruket är endast en faktor, bland andra, som påverkar föräldrarnas förmåga att ta ansvar och att det kan finnas andra riskfaktorer som till exempel fysiska eller psykiska nedsättningar som kan leda till att föräldern brister i sitt ansvar för barnen i familjen. Det framkom att olika skyddsfaktorer som till exempel att det finns socialt nätverk på plats kring barnen, att barnen har en fungerande skolgång och familjens ekonomiska situation kan påverka hur föräldrarnas ansvar kan se ut både för barnens helhetssituation och för förflyttningen av ansvaret inom familjen. Majoriteten av intervjupersonerna beskrev att

barnens roll i familjen kan skilja sig beroende på vilka skydds- och riskfaktorer som finns. Skyddsfaktorerna kan dessutom påverka barnens roll i familjen på olika sätt, till exempel kan den drogfria föräldern kompensera för den som missbrukar och då kan barnets roll bli densamma som i familjer utan narkotikamissbruk. En intervjuperson resonerar att dessa skyddsfaktorer kan gynna barnen i sin roll att vara barn och inte ansvarstagande förälder men att så är inte fallet alla gånger utan det beror på vilka riskfaktorer som finns och är aktuella. Ett exempel är när en familj med god ekonomi (skyddsfaktor) kan anställa någon för städning i hemmet för att undvika ohygieniska förhållanden (riskfaktor) och i samband med det behöver ej barnen ansvara för städningen. Vi anser att det kan vara svårt att urskilja missbruk som riskfaktor just på grund av många andra faktorer som samspelar och kan påverka föräldraförmågan. Socialsekreterarens uppfattningar kan även skilja sig beroende på exempelvis hur den ekonomiska situationen ser ut i det geografiska området där de arbetar.

Vi har ytterligare undersökt hur socialsekreterare beskriver hur barnens roll ser ut i den aktuella familjestrukturen där föräldrarna/föräldern har ett narkotikamissbruk. Flera av intervjupersonerna beskriver att barnet får ofta en roll i familjen och att i den ingår föräldraansvar, såsom vi tolkar beskrivningen. Barnens roll kan bli att agera som förälder till yngre syskon, sig själv och föräldern/föräldrarna. I denna roll kan inkludera att exempelvis skydda föräldern, ta emotionellt ansvar och stå för sysslor i hemmet såsom till exempel att laga mat. Vi resonerar att barnens roll i hem med föräldrar som missbrukar narkotika kan skilja sig åt mellan olika barn och familjer men att missbruket är en faktor som kan påverka denna roll. En av intervjupersonerna beskriver att barnen ibland väljer att vara hemma och ta hand om föräldern men att ibland väljer aktivt att inte göra det i likartade situationer. Att barnet tar en föräldraroll, resonerar vi, är inte lika självklart för alla barn och i alla situationer.

Sammanfattningsvis är vårt resonemang att socialsekreterare uppfattar att narkotikamissbrukande föräldrar kan brista i sin roll som förälder att ta ansvar i familjen och att förflyttning av ansvaret kan ske så att barnen kan överta ansvaret för sig själv, yngre syskon och sina egna föräldrar. Vidare kan denna förflyttning av ansvar från föräldrar till barn i dessa familjer se olika ut beroende på olika faktorer, såsom skydds- och riskfaktorer samt egenskaper hos barnen.

Tidigare forskning har till största delen utgått ifrån föräldrar med substansmissbruk, det vill säga där både alkohol och narkotika inkluderas, i vår studie har vi valt att undersöka föräldrar med enbart narkotikamissbruk just på grund av att det är ett område som vi anser att det finns utrymme att ytterligare forska kring. Vidare undersöker vi detta ämne utifrån socialsekreterares perspektiv som kan ge en bredare bild om familjeförhållanden där det förekommer narkotikamissbruk hos ena eller båda föräldrarna. De resultat som vi fått från vår studie kan, anser vi, kunna komma att användas för att belysa och öka kunskapen om vilket ansvar barn med föräldrar som missbrukar narkotika tar. Genom att få större förståelse för hur förflyttningen av ansvaret kan se ut i familjer där en förälder eller båda föräldrar har ett narkotikamissbruk kan, till exempel, socialtjänsten bättre utforma och skapa stöd till dessa familjer utifrån behov, exempelvis genom att stötta upp föräldrarna i deras roll som omhändertagande förälder. Vidare kan socialsekreterarens beskrivning av förflyttningen av ansvar i familjen användas för att ge utomstående ökad kunskap om hur yrkesprofessionella bedömer föräldrarnas oförmåga/förmåga att ta ansvar och för att få förståelse för deras syn på barnens roll i familjen. I vår studie framkommer det att skyddsfaktorer kan påverka denna förflyttning av ansvar, vi tänker oss att mer forskning bör bedrivas kring detta ämne för att få bättre förståelse och kunskap för hur individer i familjens sociala nätverk upplever sin egen roll när det gäller att hjälpa till att ansvara för barn som lever under dessa förhållanden.

En begränsning vi ser med vår studie är att det är en liten studie och innehåller ett mindre antal intervjupersoner och därför resonerar vi att resultaten inte är generaliserbara till en större population. Det behövs en större urvalsstorlek för att kunna redovisa mer precisa resultat och kunna generalisera den undersökta gruppens svar (Bryman 2018, s. 238f). För att kunna generalisera resultaten bör man göra en mer omfattande studie med större antal intervjupersoner. Genom att utgå ifrån en kvantitativ metod hade studiens resultat möjligen varit mer generaliserbart. Vi hade kunnat då istället undersöka om hur socialsekreterare anser att narkotikamissbrukande föräldrar tar ansvar för sina barn samt om barnen har en ansvarstagande roll och använda oss av en kvantitativ metod. Kvantitativ forskning inriktar sig mer mot ett naturvetenskapligt tillvägagångssätt, exempelvis genom att titta på orsakerna till varför ett specifikt socialt fenomen uppstår (Bryman 2018, s. 215). Vi anser att vårt val av metod är relevant avseende det vi undersöker men vi resonerar att med kvantitativ metod hade vi på ett enklare sätt kunnat samla in empiriskt material och generalisera resultaten till

en större population. Om vi hade valt att göra en kvantitativ undersökning då hade vi kunnat göra en tvärsnittsstudie där vi hade samlat in datamaterial via skriftliga enkäter under ett enda tillfälle (Barmark & Djurfeldt 2020, s.36). Vi hade då kunnat dela ut enkäterna digitalt för att nå ut till ett större antal individer i målgruppen. Vi har behövt avsätta mycket tid för att uppsöka intervjupersoner som mötte urvalskriterierna och som hade möjlighet att delta i intervjuerna. Genom att använda oss av enkäter hade vi eventuellt inte behövt avsätta lika mycket tid att både söka intervjupersoner som kunde delta och genomföra intervjuerna. Det är dock inte heller säkert att målgruppen då hade haft möjlighet att ta sig tid att svara på enkäterna.

Om vi hade använt oss av utsända enkäter hade vi kunnat ställa samma frågor till alla respondenter och det hade i sin tur underlättat för oss att analysera det empiriska materialet (Lind, 2014, s.128). I vår kvalitativa studie har vi dock haft möjlighet att ställa följdfrågor och kunnat fördjupa oss i att studera ett specifikt fenomen men det har, i sin tur, inneburit att inte alla intervjupersonerna fick samma följdfrågor och inte heller alla valde att fördjupa sig i svaret på samma fråga. Som följd av det har analysprocessen försvårats eftersom vi inte hade helt självklara teman före transkriberingen och under bearbetningen av analysen. Vår intervjuguide har dock underlättat för oss att ägna oss åt ett bredare underlag av teman, det vill säga föräldraskap, påverkan av föräldrarnas narkotikamissbruk inom familjen och förflyttning av ansvar inom familjen.

Referenslista

Ahrne, Göran & Peter Svensson (2015) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I: Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Barmark, Mimmi & Göran Djurfeldt (2020) *Statistisk verktygslåda 0 - att förstå och förändra världen med siffror*. Lund: Studentlitteratur AB.

Bronfenbrenner, Urie (1979) *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

Böszörményi-Nagy, Ivan & Geraldine M. Spark (1973). *Invisible Loyalties: Reciprocity in Inter-generational Family Therapy*. New York: Harper and Row.

Calhoun, Stacy, Emma Conner, Melodi Miller & Nena Messina (2015) Improving the outcomes of children affected by parental substance abuse: a review of randomized controlled trials. *Substance Abuse and Rehabilitation* 6 (2):15–24

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (2018) *Negativa konsekvenser av alkohol, narkotika och tobak – en studie med fokus på beroende och problem från andras konsumtion i Sverige 2017*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

Eldén, Sara (2020) *Forskningsetik. Vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Lund: Studentlitteratur.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Göran Ahrne (2015) Intervjuer. I: Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Fals-Stewart, William, Michelle L. Kelley, Frank D. Fincham, James Golden & Timothy Logsdon (2004) Emotional and Behavioral Problems of Children Living With Drug-Abusing

Fathers: Comparisons With Children Living With Alcohol-Abusing and Non-Substance-Abusing Fathers. *Journal of Family Psychology* 18(2): 319–330

Folkhälsomyndigheten (2016) *Barn i familjer med missbruk, psykisk ohälsa eller våld -Resultat och erfarenheter från ett utvecklingsarbete*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten

Huxley, Adam & Sarah Foulger (2008) Parents who misuse substances: implications for parenting practices and treatment seeking behaviour. *Drugs and Alcohol Today* 8(3): 9-16

Lander, Laura, Janie Howsare & Marilyn Byrne (2013) The Impact of Substance Use Disorders on Families and Children: From Theory to Practice. *Social work in public health* 28(0): 194–205.

Lind, Rolf (2014) *Vidga vetandet*. Lund: Studentlitteratur AB.

Linton, Ralph (1936) *The Study of Man: An introduction*. New York : Appleton-Century

Mats Ramstedt (2019) *Hur många barn växer upp med föräldrar som har alkoholproblem? – Resultat från en systematisk litteraturöversikt*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN (finns dock en redaktör men det är en rapport hur ska man citera?)

SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*.

Socialstyrelsen (2009) *Barn och unga i familjer med missbruk- Vägledning för socialtjänsten och andra aktörer*. Stockholm: Socialstyrelsen

Socialstyrelsen (2018) *Grundbok i BBIC- Barns behov i centrum*. Stockholm: Socialstyrelsen

Socialstyrelsen (2007) *Gravida kvinnor med missbruk och barn som lever i familjer med missbruksproblem- Avrapportering av regeringsuppdrag*. Stockholm: Socialstyrelsen

Socialstyrelsen (2019) *Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende, Vetenskapligt underlag, Bilaga, Slutversion*. Stockholm: Socialstyrelsen

Statistiska Centralbyrån (2021) *Tabell 6. Antal anställda (individer) efter ålder, kön och personalgrupp i kommuner nov 2021*

<https://skr.se/download/18.5c6508cf17ff30de8ac15843/1649248305149/Tabell-6-KP-2021.pdf> [Hämtat: 2022-11-10]

Solis, Jessica M., Julia M. Shadur, Alison R. Burns & Andrea M. Hussong (2012) Understanding the Diverse Needs of Children whose Parents Abuse Substances. *Current drug abuse reviews* 5(2): 135–147

Socialstyrelsen (2012) *Föräldraskap och missbruk Att ta upp frågor om föräldraskap i missbruks- och beroendevården*. Stockholm: Socialstyrelsen

Tedgård, Eva, Maria Råstam & Ingegerd Wirtberg (2019) An upbringing with substance-abusing parents: Experiences of parentification and dysfunctional communication. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 36 (3):223-247

Velleman, Richard & Lorna Templeton (2007) Understanding and modifying the impact of parents' substance misuse on children. *Advances in Psychiatric Treatment* 13(2):79 - 89

William R. Miller (1993) Behavioral treatments for drug problems: lessons from the alcohol treatment outcome literature. *NIDA Research Monograph* 137(9):167-180

Bilaga 1

Hej!

Vi är två studenter som läser socionomprogrammet vid Lunds Universitet. Vi håller på att skriva vår kandidatuppsats om barn med missbrukande föräldrar och grundläggande omsorgssvikt.

Vi har kontaktat dig eftersom du uppfyller kriterierna vi har ställt för vårt urval. Frågorna som tas upp i intervjun kommer att handla om din uppfattning om missbrukande föräldrars förmåga att tillgodose barnets behov av omsorg.

Datinsamlingen kommer att ske genom intervju på Zoom och avsatt tid för intervjun är cirka 45 minuter. Deltagandet är frivilligt och du kan när som helst avbryta din medverkan utan att ange en anledning eller välja att inte svara på en fråga. För att underlätta vår analys kommer intervjun att spelas in (endast ljudet), detta ska ske med ditt samtycke. Alla insamlade personuppgifter och information kommer att hanteras konfidentiellt och inga obehöriga kommer att ha tillgång till dem. Personuppgifter kommer att avidentifieras i vårt arbete och vi kommer att förstöra ljudinspelningen och personuppgifter efter avslutad studie. Du kommer att få möjlighet att ta del av vår C-uppsats när den är färdigställd.

Hör av dig vid eventuella frågor eller funderingar!

Med vänliga hälsningar,
Judith Goldberg & Sultan Gultekin
Lunds Universitet

Kontaktuppgifter:

Judith Goldberg

Mejladress:

judith.goldberg99@gmail.com

Sultan Gultekin

Mejladress:

sultan.gultekin1234@gmail.com

Bilaga 2

Informerat samtycke för deltagande i studien

Jag bekräftar att:

- Jag har informerats om syftet med studien
- Jag har informerats om hur datainsamlingen kommer att behandlas
- Jag har informerats om att deltagandet är frivilligt
- Jag har informerats om att jag kan välja att avsluta min medverkan eller inte svara på en fråga utan att behöva ge orsak till det
- Jag samtycker till att intervjun blir röst inspelad
- Jag ger mitt skriftliga samtycke att delta i studien om “ barn med missbrukande föräldrar och grundläggande omsorgssvikt” genom att underteckna detta dokument

Namn: _____

Datum: _____

Plats: _____

Signatur: _____

Bilaga 3

Intervjuguide:

Bakgrundsfrågor:

1. Berätta lite om din bakgrund, hur länge har du arbetat som socialsekreterare med barn och unga?
2. Vad ingår i dina arbetsuppgifter?

Relation mellan förälder och barn:

1. Hur upplever du vårdnadshavares relation till sina barn när denna har substansmissbruk?
2. Hur upplever du interaktionen mellan barn och missbrukande föräldrar/förälder?
3. Hur upplever du kommunikationen mellan föräldern och barnet?
4. Upplever du att vårdnadshavaren är medvetna om hur hans missbruk påverkar barnet och isåfall på vilket sätt?
5. Upplever du att barnen visar ett behov av att känslomässigt försvara föräldrarnas beteende? Isåfall på vilket sätt?

Barnens situation

1. Hur ser barnens skolsituation ut? Är föräldrarna engagerade i barnens skolgång?
2. Hur ser barnens situation ut när det gäller vänskap med andra barn, har de socialt umgänge med andra barn?
3. Hur ser barnens situation ut när det gäller fritiden?
4. Hur upplever du att barnens behov av kontakt med tandvård och barnhälsovården fungerar?
5. Hur ser barnens situation ut i hemmet? Finns det till exempel vardagsrutiner?
6. Hur upplever du barnens roll i hemmet, till exempel, tar de ansvar för sysslor i hemmet?
7. Hur upplever du att barnen, ur en helhetsperspektiv, påverkas av föräldrarnas missbruk?
8. Uppfattar du att barn med missbrukande föräldrar har större risk senare i livet än andra att hamna i kriminalitet, utanförskap eller uppvisa normbrytande beteende? Och isåfall kan du beskriva lite närmare?
9. Hur vanligt förekommande är det, enligt din uppfattning, att i missbrukande familjer barnen hamnar i eget missbruk senare i livet?
10. Är det vanligt förekommande med våld i hemmet i missbrukande familjer? Hur påverkas barnen isåfall?
11. Är det vanligt förekommande med ekonomiska problem i familjer med missbruk? Hur påverkas barnet och på vilket sätt?

Föräldraförmåga

1. Upplever du att föräldrarna uppfyller barnens behov av personlig hygien och hygien i bostaden?
2. Upplever du att föräldrarna tar ansvar för barnets helhetssituation?
3. Upplever du att missbrukande föräldrar har i större utsträckning brister i sitt föräldraskap? Och isåfall kan du förklara närmare på vilket sätt de brister i det?
4. Upplever du att föräldrarna är mottagliga för den hjälp och stöd som erbjuds av socialtjänsten?
5. Upplever du att föräldrarna söker stöd eller hjälp i sitt föräldraskap även från andra än socialtjänsten?
6. Hur ska, enligt din mening, föräldrar handla för att de ska bedömas "tillräckligt bra" i sitt föräldraskap?
7. Hur tar du upp med föräldrarna att det brister i det aktuella föräldraskapet? Hur reagerar föräldrarna på detta?

Avslutande frågor:

1. Vilka faktorer anser du påverkar dina beslut och insatser?
2. Upplever du att det är vanligt/ovanligt förekommande att yrkesprofessionella gör olika bedömningar i samma ärende?